

1. Innledning

1.1 En spennende tid

Høyre setter enkeltmennesket i sentrum, men legger vekt på at mennesket er et samfunnsvesen som bare kan utfolde seg i samspill med andre.

Vi går en spennende tid i møte. Det norske samfunn står overfor store muligheter i årene som kommer. Høyre vil gjennomføre reformer som gjør det mulig:

- å gi våre barn den beste skolen - satse på kunnskap og kreativitet.
- å ha godt utbygde velferdstjenester - høyere kvalitet og større valgfrihet.
- å gjøre Norge til et attraktivt land å bo, investere og utvikle nye ideer i - lavere skatter og mindre byråkrati.

Verden omkring oss er i forandring. Mennesker verden over knyttes tettere sammen kulturelt, sosialt og økonomisk. Det utfordrer vår evne til å mestre forandringer.

Høyre mener at fornyelse er en forutsetning for en positiv samfunnsutvikling. Høyre mener at fornyelse er avgjørende for et samfunn i utvikling. Vi vil gi enkeltmenneskene økt frihet og ansvar. Vi tror på fremskritt gjennom millioner av enkeltmenneskers prøving og feiling fremfor tilpasning til en sentralstyrt visjon eller til vedtak om hvordan fremtiden skal bli. Vi ser med glede på det mangfoldige samfunn hvor vi er forskjellige både i utseende, kultur, livssyn og i de valg vi foretar.

Det er en utfordring å gjøre det mulig for alle enkeltmennesker å utnytte de muligheter og mestre de utfordringer fremtiden bringer. Høyre setter enkeltmennesket i sentrum, men legger vekt på at mennesket er et samfunnsvesen som bare kan utfolde seg i samspill med andre.

1.2 Grenser for politikk

Frihet, ansvar, trygghet og mangfold er stikkord for Høyres politikk. De henger nøye sammen. Ansvar forutsetter frihet. Frihet til å ta beslutninger over eget liv gir også trygghet. Mangfold krever frihet til å prøve ut nye løsninger og nye alternativer. Derfor vil Høyre slippe fri menneskenes kreativitet og pågangsmot.

For å utvikle et godt og trygt samfunn må vi arbeide for å inkludere alle. Ikke alle mestrer forandringer like godt. Vi må ha en politikk som gir trygghet ved hjelp av omsorg tilpasset den enkeltes behov.

Tryggheten må også sikres ved at den enkelte har en forankring i noe mer enn det tidsaktuelle. Dette er enda viktigere nå enn tidligere, fordi forandringene skjer raskere. Utdanning, kultur, familie og vennskap bidrar til denne forankringen.

Høyre vil sette grenser for politikken og statens makt over enkeltmennesket, og legge til rette for at den enkelte kan ta større personlig ansvar for seg selv og sine medmennesker. Høyre vil modernisere offentlig sektor, gjøre den slankere og mer brukervennlig, og gi større mangfold og flere valgmuligheter for den enkelte. De ressursene politikerne forvalter på vegne av fellesskapet, må benyttes bedre enn i dag.

1.3 En verden i forandring

Globaliseringen utvider den enkeltes muligheter til å realisere sin evner, den gjør det lettere å lære andre kulturer å kjenne, og den gjør det mulig å sikre vår velstand og velferd.

Forurensning kjenner ikke landegrenser. Høyre vil at Norge skal spille en aktiv rolle internasjonalt for å møte disse utfordringene.

Globaliseringen og andre internasjonale omveltninger gjør det viktig for Norge å ha en aktiv utenrikspolitikk forankret i det vestlige fellesskap. Når verden rundt oss forandrer seg, må Norge delta i utformingen av nye rammebetingelser for landets sikkerhet, for handel, for miljø og økonomisk utvikling.

I vår verdensdel står EU sentralt i den politiske utviklingen. Høyre vil arbeide for at Norge blir medlem i EU så raskt som mulig. EU har utviklet sitt samarbeid fra å være et økonomisk fellesskap til å bli et politisk fellesskap som blant annet omfatter forsvars- og sikkerhetspolitikk. Vår sikkerhetspolitiske situasjon er blitt dramatisk endret som følge av slutten på den kalde krigen. Norge må derfor tilpasse forsvaret til nye utfordringer i samarbeid med våre allierte i NATO og med EU.

1.4 Sats på kunnskap

Når forandringene er store, er det viktigere enn noen gang tidligere å satse på utdanning. Utdanning skal gjøre enkeltmenneskene rustet til å utnytte de mulighetene et mer åpent samfunn og den raske teknologiske utviklingen gir. I informasjonssamfunnet er den enkeltes muligheter mindre avhengig av sosial eller gruppetilhørighet, og mer av individuelle kunnskaper, ferdigheter og holdninger.

1.5 En fremtidsrettet næringspolitikk

Et vekstkraftig og robust næringsliv er grunnlaget for samfunnets velstand. Alternativet til fornyelse er økonomisk tilbakegang, høyere arbeidsledighet og redusert levestandard. For å bidra til økt nyskaping må vi frigjøre ressurser, både i form av arbeidskraft og kapital, fra offentlig sektor og fra næringer som ikke lenger har potensial for lønnsom vekst. Enkeltpersoners initiativ og tiltakslust er grunnleggende for å sikre vekst og fornyelse både av næringsliv og samfunn. Entreprenørskap og bedriftsetablering er enda viktigere i den nye nettverksøkonomien, som er i ferd med å utvikle seg.

Den økonomiske politikken må være forsvarlig og balansert, og gi en stabil pris- og lønnsvekst. Norsk næringsliv har en konkurranseulempet i forhold til andre land ved at vi har store innenlandske avstander, et lite hjemmemarked og lang vei til de store markedene i utlandet. Det stiller krav til en politikk som kan kompensere disse ulempene.

Politikkens oppgave er å legge til rette for verdiskaping ved å fjerne hindringer for vekst og nyskaping. Selektiv næringsstøtte til bedrifter og bransjer bør derfor utvikles til fordel for bedre rammebetingelser for all næringsvirksomhet.

1.6 Politikk for trygghet - og krav til ansvar

Arbeidet og arbeidsmønstrene er endret fra tidligere tiders industrisamfunn. Mange ønsker å arbeide til andre tider, noen mer og andre mindre enn tidligere. Økte krav på arbeidsplassen stiller familien under press. Høyre vil styrke familien slik at den blir robust til å klare dette presset. Økt valgfrihet gjennom blant annet mer fleksibel arbeidstid og lavere skatter og avgifter gjør at man kan få mer tid til familien. Med friere åpningstider, også for offentlige kontorer, kan familien få varer og tjenester når det passer.

Det er dagens barn som skal overta fremtidens samfunn. En trygg og god oppvekst er viktig for å gi et godt grunnlag for resten av livet. Høyre vil derfor satse på barnefamiliene gjennom lavere

skatt og økt valgfrihet. Full barnehagedekning og en videreføring av ordningen med kontantstøtte skal sikre reell valgfrihet for barnefamiliene.

Vi må legge til rette for et samfunn der alle får en mulighet til å delta, og til å kunne leve av egen inntekt. Høyre vil ha en politikk som gir trygghet når en faller utenfor og har behov for hjelp. Men Høyre vil også kreve at den enkelte selv tar ansvar for å bli selvhjulpen.

1.7 Nye utfordringer for offentlig sektor

Høyre vil sette enkeltmennesket i sentrum i utformingen av offentlig sektor. Høyre vil øke brukervennligheten og kvaliteten på de tjenester som skal utføres av det offentlige. Samtidig vil vi ha økt valgfrihet og mangfold av tjenester ved å åpne for at andre enn det offentlige kan utføre tjenestene.

Et fritt marked gir de beste betingelser for å produsere varer og tjenester, gir mest effektiv produksjon, stimulerer til nyskaping og utvikling av nye produkter, og gir størst valgfrihet for brukeren. Høyre vil kombinere markedets dynamikk med en offentlig finansiering som gir alle tilgang til sentrale velferdstjenester uavhengig av personlig økonomi.

1.8 Et miljø for fremtiden

Høyre vil sikre at fremtidige generasjoner får de samme muligheter til naturopplevelser og velstand som dagens.

Miljøproblemer representerer noen av våre viktigste politiske utfordringer. Mange mennesker plages av støy og forurensning, allmennhetens tilgang til naturområder blir gradvis begrenset, og det biologiske mangfoldet er truet. Derfor vil Høyre øke bevilgningene til miljøforskning og utvikling av miljøteknologi, legge vekt på kostnadseffektive tiltak som gir mest miljø for pengene, arbeide aktivt for forpliktende internasjonale miljøavtaler og finne en god balanse mellom bruk og vern av naturressursene.

2. En grenseløs verden

2.1 Globalisering

Globaliseringen reduserer avstanden mellom enkeltmennesker og nasjoner. Globalisering reduserer geografiske og kulturelle avstander mellom enkeltmennesker og nasjoner. Teknologi og handel binder verden tettere sammen. Kunnskap og ideer bryter grensene og spres raskere. Dette gir hver enkelt flere muligheter og større valgfrihet. Samtidig er globaliseringen krevende. Det er viktigere enn før å foreta de riktige politiske valg fordi konsekvensene av politiske beslutninger viser seg raskere enn tidligere.

2.2 Erfaringer med globalisering

Globalisering er ikke noe nytt og truende. Historien har vist at perioder med tette internasjonale forbindelser også har vært de perioder da verden har gjort de største materielle og kulturelle fremskritt. Dette gjelder ikke minst for Norge. Vår handel med omverdenen har lagt grunnlaget for dagens velstand. Samtidig har vår nasjonale kultur utviklet seg gjennom kontakt med andre land.

2.3 Folk flytter på seg

Stadig flere mennesker fra forskjellige kulturer kommer i kontakt med hverandre. Ideer spres raskere og mer omfattende enn i tidligere tider. Det gjør maktkonsentrasjon og vilkårlig maktutøvelse vanskeligere. Samtidig gir det en verden med større kulturelt og sosialt mangfold, og den enkelte større utfoldelsesmuligheter. Det er positivt at folk flytter på seg, og får nye impulser.

I Norge har vi mangel på arbeidskraft i mange yrker. Høyre mener derfor det er ønskelig at Norge tiltrekker seg arbeidskraft fra andre deler av verden. Høyre vil derfor åpne for arbeidsinnvandring også for personer som kommer fra land utenfor EØS-området. De som er sikret fast arbeid i Norge, bør få arbeids- og oppholdstillatelse.

2.4 Flyktninger og asylsøkere

Ikke alle mennesker som flytter fra eget land gjør det etter eget valg. Krig, forfølgelse, miljøproblemer og fattigdom fører mennesker på flukt over landegrensene. I samarbeid med andre land må vi hjelpe dem som er på flukt i sine nærområder, hvor innsatsen i de fleste tilfeller monner mest. Norge må også hjelpe dem som har behov for asyl eller opphold på humanitært grunnlag her i landet. Flyktninger og asylsøkere som bor i Norge, skal ha de samme rettigheter og plikter i samfunnet som nordmenn, med de begrensninger det følger av ikke å ha permanent oppholdstillatelse.

Norge skal følge FNs flyktningekonvensjon og anbefalingene fra FNs Høykommissær for flyktninger i praktiseringen av vår asylopolitikk.

Det er en belastning for asylsøkere å vente lenge på å få svar på sin asylsøknad. Det er også vanskelig å komme i meningsfylt aktivitet når man ikke vet om man får bli her i landet. Høyre vil derfor arbeide for en raskere behandling av asylsøknader.

Asylmottakene skal være trygge. Høyre går inn for særlige mottak der asylsøkere med voldstendenser eller psykiske problemer kan få nødvendig hjelp.

2.5 Konkurransen om investeringer

I dagens verden gjennomføres de beste forretningsideene der rammebetingelsene for verdiskaping er best. I dagens verden flytter de beste forretningsideene dit rammebetingelsene for verdiskaping er best. Det høye norske skatte- og avgiftsnivået er en viktig årsak til at bedrifter

og personer velger å flytte fra Norge, og at nyetableringer skjer i andre land. Resultatet er færre arbeidsplasser, lavere investeringer og et mindre skattegrunnlag. Over tid vil dette undergrave velferdsstaten.

Globaliseringen fører til reduserte skatteinntekter for det offentlige. Vi kan imidlertid velge måten det skal skje på. Holder vi på dagens høye skatter og avgifter, vil reduksjonen i skatteinntekter komme gjennom utflytting og handelslekkasjer. Arbeidsplasser, investeringer og handel vil flytte til andre land. Høyre vil i stedet redusere skatte- og avgiftssatsene. Dermed blir det mer attraktivt å bli eller etablere seg i Norge, både for personer og bedrifter. Den enkelte betaler mindre i skatt, men verdiskapingen og velferdsgrunnlaget forblir i landet.

Derfor mener Høyre at det totale norske skatte- og avgiftsnivået må reduseres ned mot nivået i EU-landene. Det må legges stor vekt på å redusere de skatte- og avgiftstyper som svekker Norges konkurranseevne.

2.6 Handel

Globaliseringen gir økonomiske gevinster og økt levestandard gjennom spesialisering og utnyttelse av naturgitte fortrinn, økt konkurranse og bedre utnyttelse av ressursene. Høyre mener Norge i internasjonale fora som Verdens Handelsorganisasjon må arbeide for frihandel og fri bevegelse av kapital, innenfor rammene av nødvendige regler for verdenshandelen. For å unngå uheldige maktkonsentrasjoner vil Høyre arbeide for et internasjonalt konkurranseregulering.

Når personer og kapital kan flytte på tvers av landegrensene, skaper det sterkere konkurranse landene imellom om å tiltrekke seg bedrifter og investeringer. Viktige faktorer er infrastruktur, en godt utbygget rettsstat, økonomisk og politisk stabilitet i landet, graden av reguleringer, kvaliteten på tjenestetilbudet rundt bedriften, lønnsnivå, skattnivå og tilgangen på godt kvalifisert arbeidskraft.

Høyre vil styrke norsk privat eierskap, samtidig som vi ikke frykter utenlandske investeringer i norsk næringsliv. Det offentliges oppgave er å sørge for rammebetingelser som stimulerer til bedriftsetableringer, og gjør det attraktivt for norsk og utenlandsk eide bedrifter å være lokalisert i Norge.

2.7 Internasjonalt samarbeid

Norges åpne økonomi og utsatte geografiske posisjon gjør det viktig for oss å ha en aktiv utenrikspolitikk. Høyres utenrikspolitikk bygger på vilje til samarbeid med omverden, både for å finne løsninger på felles problemer og for å ivareta Norges interesser. De atlantiske bånd har vært en sentral del av Norges utenriks- og sikkerhetspolitikk siden 2. verdenskrig. Høyre vil styrke de atlantiske bånd, som fortsatt er svært viktige i norsk sikkerhetspolitikk. Forbindelsene til Nord-Amerika er, sammen med samarbeid med våre europeiske naboer, hjørnesteinene i norsk utenrikspolitikk.

2.8 Internasjonal rett

Menneskerettigheter gjelder for alle uavhengig av statsborgerskap, kjønn, religion, etnisk tilhørighet og styresett. Høyre vil arbeide for å styrke en global rettsorden, der menneskerettigheter respekteres, og der verdier som likeverd, demokrati og frihet underbygges. Norge må derfor støtte opp om håndhevelsen av internasjonale rettsregler.

Høyre vil arbeide gjennom internasjonale organisasjoner for at menneskerettigheter respekteres globalt og regionalt. Et sterkt og effektivt FN kan bidra til å sikre at menneskerettigheter ikke lenger anses for å være et internt anliggende for stater. Høyre støtter derfor opprettelsen av en internasjonal straffedomstol for brudd på menneskerettigheter.

For at FN skal bli et effektivt og respektert redskap for internasjonal fred, utvikling og rett, må organisasjonen reformeres. Høyre mener at FN må settes bedre i stand til å handle i krisesituasjoner og bruke de midler som stilles til rådighet av medlemslandene på en mer effektiv måte.

Internett og globalisering har gjort handel over landegrensene vanligere også for privatpersoner. Samtidig er det enklere og billigere for seriøse og useriøse aktører å tilby sine tjenester. Det øker behovet for at forbruker- og personvern hensyn også sikres gjennom et internasjonalt regelverk.

2.9 Norge i Europa

Avslutningen av den kalde krigen har endret Europakartet, og Sentral- og Øst-Europa har inntatt sin naturlige plass i det europeiske fellesskap. Tre av landene i det tidligere Øst-Europa er blitt medlemmer av NATO, og flere ønsker å bli det. EU har startet forhandlinger om medlemskap med 13 land. Samtidig tar EU stadig nye skritt mot å bli en mer sammensveiset enhet.

Norge vil i økende grad måtte forholde seg til utviklingen i Europa og et utvidet og styrket EU-samarbeid. Norge vil i økende grad måtte forholde seg til Europa og et utvidet og styrket EU-samarbeid. EØS-avtalen innebærer at Norge importerer EU-lovgivning uten at Norge får delta i utformingen. Dette er et demokratisk problem. Det er bare ved medlemskap i EU at Norge kan ha innflytelse på lovgivningen.

Utviklingen i EU kjennetegnes av at samarbeidet utvides til nye politikkområder og av at flere politikkområder i større grad ses i sammenheng. Når EU samordner seg gjennom brede, sektorovergrepende initiativer, blant annet for å styrke medlemslandenes konkurransevne, svekker det EØS-avtalen som virkemiddel for å påvirke. Det kan også på sikt utfordre forutsetningen om like konkurransevilkår innen EØS-området

Utviklingen av en felles sikkerhets- og forsvarspolitik i EU aktualiserer spørsmålet om tilknytningsform. EU har fattet vedtak om å innlemme Vestunionen i unionssamarbeidet, øremerke nasjonale styrker til krisehåndtering og etablere egne politiske og militære beslutningsstrukturer. Dette svekker Norges mulighet til å påvirke det europeiske sikkerhets- og forsvarssamarbeidet.

Høyre vil arbeide for at Norge blir medlem av EU så raskt som mulig. Integrasjonen i EU og utvidelsen av unionen gjør at Norge risikerer å bli satt utenfor enda flere viktige beslutninger. EØS-avtalen er ikke tilstrekkelig til å ivareta Norges interesser og innflytelse i Europa. Inntil Norge er blitt medlem av EU, er det likevel viktig at EØS-avtalen ikke svekkes, og at Norge i større grad retter norske utenrikspolitiske ressurser inn mot å påvirke beslutningene i EU og EØS.

2.10 Forsvars og sikkerhetspolitikk

Høyre mener at et sterkt forsvar er nødvendig for å sikre Norges interesser og den beste garanti for vår nasjonale sikkerhet. Stabilitet i forsvarspolitikken og tilpasningsevne til endrede sikkerhetspolitiske rammer er nødvendig for et fleksibelt, tidsriktig og effektivt forsvar. Suverenitetshevdelse og overvåkning av egne områder, evne til forsvar av landet og bidrag til internasjonale operasjoner er viktige oppgaver for Forsvaret.

Norges forsvar og sikkerhet vil også i fremtiden være forankret i NATO. Endringer i europeisk sikkerhets- og forsvarspolitik på 1990-tallet gjør at vårt forsvar står overfor andre og mer sammensatte utfordringer. Slutten på den kalde krigen, utvidelsen av NATO og NATOs

omfattende samarbeidsprogram med stater utenfor alliansen har endret det sikkerhetspolitiske bildet.

Norsk sikkerhet er stadig mer sammenvevet med europeisk sikkerhet. Utviklingen av en felles europeisk forsvars- og sikkerhetspolitikk kan så lenge Norge står utenfor EU redusere Norges innflytelse i de vestlige fellesskap. Forbedret evne til norsk deltakelse i NATO- eller EU ledede operasjoner er viktig for å motvirke dette.

Høyre ser det som viktig å utvikle et godt forhold til vårt store naboland i øst, Russland. Høyre mener Norge bør bidra til utvikling av et stabilt russisk demokrati. På det sikkerhetspolitiske området vil Høyre arbeide for å trekke Russland med i et konstruktivt samarbeid med NATO på det bilaterale plan.

De største trusler mot europeisk sikkerhet er i dag knyttet til etniske og regionale konflikter, spredning av masseødeleggelsesvåpen og utbredelse av kriminalitet og terrorisme. Forsvaret er basert på mobilisering mot et større angrep, og ikke i tilstrekkelig grad tilpasset disse konfliktene i fredstid. Høyre vil derfor arbeide for et sterkt forsvar som mer effektivt også skal kunne bidra til å håndtere kriser, nasjonalt og internasjonalt. Dette vil bety et forsvar som er bedre oppdatert når det gjelder materiell og som har en mer effektiv organisasjon enn i dag.

Norges økende betydning som energileverandør øker faren for terrorangrep og sabotasje rettet mot infrastruktur og innretninger på sokkelen. Også den utstrakte bruk av datateknologi på alle områder i samfunnet har gjort mange funksjoner sårbare. Høyre mener at totalforsvaret må ha beredskap mot dette.

Deltagelse i internasjonale operasjoner er et vesentlig ledd i Norges NATO-forpliktelser og dessuten et viktig bidrag til europeisk sikkerhet. Høyre vil sikre at en norsk innsatsstyrke for internasjonale operasjoner holder et høyt nivå.

Høyre vil opprettholde verneplikten. Endringer i Forsvarets struktur tilsier imidlertid at førstegangstjenesten differensieres. En fremtidig modell bør tilpasses behovet for stabil rekruttering både til en internasjonal innsatsstyrke og den øvrige forsvarsstrukturen.

2.11 Kamp mot fattigdom

Høyre mener at Norge som et av verdens rikeste land har et moralsk ansvar for å bekjempe nød og fattigdom.

Miljø- og fattigdomsproblemet er verdenssamfunnets største utfordring. Økonomisk utvikling er nødvendig for å møte denne utfordringen. Utviklingslandene har selv et ansvar for å legge forholdene til rette for utvikling gjennom en fungerende rettsstat, markedsøkonomi og demokrati. Sammen med utdanning er dette helt avgjørende faktorer for å skape utvikling og bekjempe fattigdom.

For å skape økonomisk vekst er det nødvendig å utvikle en vel fungerende privat sektor. Å stimulere til dette er viktig og må få større oppmerksomhet i norsk utviklingshjelp. De rike land må gi utviklingslandene muligheter til økonomisk utvikling ved å la dem få selge sine produkter på verdensmarkedet. Norge og de andre industrialiserte landene må derfor åpne sine grenser for deres varer. Høyre vil åpne for vesentlig friere import av varer fra utviklingsland.

I tillegg til å arbeide for en langt friere verdenshandel, vil Høyre supplere med et høyt nivå på bistanden til de fattigste deler av verden. Det må legges vekt på at bistanden fremmer demokrati og respekt for menneskerettigheter. Videre bør Norge stille krav om at land som mottar norsk

bistand, selv fører en økonomisk politikk som legger til rette for utvikling, og prioriterer fattigdomsbekjempelse gjennom å satse på grunnleggende utdanning og helse. Norge må også gi humanitær bistand til kriseområder.

For enkelte land kan betjening av en for stor gjeld i forhold til landets økonomi føre til at man ikke har muligheter til å gi befolkningen det nødvendige utdannings- og helsetilbud som kan skape utvikling. Høyre er positiv til gjeldsavskrivning for de fattigste landene, men mener det bør stilles krav til respekt for menneskerettigheter og en økonomisk politikk som legger til rette for utvikling.

2.12 Internasjonale miljøutfordringer

Miljøproblemer og forurensning kjenner ingen landegrenser. Det hjelper lite om Norge har verdens laveste utslipp av langtransporterte luftforurensninger hvis landene rundt øker utslippene. Pålegges industrien strengere miljøkrav enn i andre land, kan virksomheten flytte, og miljøproblemene forblir de samme. Globale og regionale miljøproblemer kan bare løses gjennom forpliktende internasjonale avtaler. Høyre mener at Norge må være en pådriver for forpliktende internasjonale miljøavtaler.

Kyoto-avtalen, som skal regulere utslipp av klimagasser er etter Høyres mening et viktig skritt på veien mot å løse globale miljøproblemer og få bukt med menneskeskapte klimaendringer. Avtalen innebærer utslippsbegrensninger for det enkelte land, og at markedet tas i bruk gjennom omsettelige utslippskvoter for klimagasser. Avtalen innebærer at markedet tas i bruk gjennom omsettelige utslippskvoter for klimagasser. Dermed vil det lønne seg å sette inn tiltak hvor de gir mest effekt. Et eksempel på dette er at sterkt forurensende kullkraft vil bli erstattet av langt mer miljøvennlig gasskraft. Høyre vil derfor arbeide for å iverksette Kyoto-avtalen så raskt som mulig.

Norge har et spesielt ansvar for sine nærområder. De store miljøproblemene i Nordvest-Russland er en særlig utfordring for Norge. Høyre vil øke engasjementet gjennom avtaler, direkte prosjekter, støtte til mer miljøvennlig næringsvirksomhet og oppbygging av miljøfaglig kompetanse og interesse i Russland. Norge må arbeide for å engasjere EU sterkere i miljø- og atomsikkerhetsarbeidet. Samtidig må Norge ha en beredskap i våre nordlige landsdeler som gjør oss bedre forberedt på å møte en mulig miljøkatastrofe i nordområdene.

3. Kultur og mangfold

3.1 Kultur

I en tid med store forandringer gir kulturarven en særlig viktig forankring. Kunst og kultur er av avgjørende betydning for utviklingen av den enkeltes personlighet og livskvalitet. Kulturell utfoldelse motvirker fremmedfrykt og bidrar til å skape trygghet i omgang med andre. Kulturen bidrar med utveksling av ideer som kan foredle samfunnet. Et rikt kulturliv som gir impulser og stimulerer til kreativitet, bidrar til en positiv utvikling på alle områder. Åpenhet mot ny viten og andre kulturer gir impulser til menneskelig, kulturell og økonomisk vekst.

Selv om samfunnet blir mer mangfoldig, er en felles referanseramme i vår nasjonale historie og kulturarv viktig. Vi plikter å vedlikeholde den kulturarven våre forfedre har overlevert oss, og bringe den videre til våre etterkommere. Høyre mener at det er viktig å støtte våre bærende nasjonale kulturinstitusjoner. Staten har et ansvar for å bidra til finansiering av kulturinstitusjoner over hele Norge. Staten har et ansvar for å finansiere kulturinstitusjoner over hele Norge. Høyre ønsker at det offentlige også bidrar til at nyskapende kunst og kultur får gode arbeidsvilkår.

Høyre vil stimulere til deltagelse fra den enkelte i kulturelle aktiviteter. Egen deltagelse i kulturaktiviteter stimulerer den enkeltes kreativitet og gir økt livskvalitet. Det frivillige kulturliv er mange steder viktig for å styrke den lokale identiteten. Høyre vil opprettholde offentlig støtte til frivillige organisasjoner innen kulturen. Støtten fra det offentlige må komme som et supplement til, og motivere til, eget inntektsarbeid.

Høyre vil arbeide for å verne og holde i hevd våre to skriftspråk, og for å beholde norsk skriftkultur som en bærebjelke i vårt kulturliv. I tråd med dette vil Høyre endre Norsk Språkråds formålsparagraf om å "støtte opp om utviklingstendenser som på lengre sikt fører målformene nærmere sammen". I respekt for den samiske kulturarven vil Høyre støtte opp om bevaring og videreutvikling av samisk språk og kultur.

Høyre vil la bibliotekene spille en sentral kulturpolitisk rolle. For å ta i bruk nye medier bør bibliotekene kunne innkreve egenandel til dekning av utgifter til kostbare nye tilbud. Boklån skal fortsatt være gratis.

Høyre er tilhenger av et sterkt kulturminnevern. Høyre vil at staten eller den som krever utgraving og undersøkelser av kulturminner, påtar seg kostnadene ved dette. Vern av historiske minnesmerker er av avgjørende betydning for å forstå norsk kulturarv og historie. Disse opplevelsene må også sikres for fremtidige generasjoner.

Høyre mener derfor at det er en prioritert oppgave å sørge for at viktige historiske byggverk og kulturområder er i forsvarlig stand. Bruk og vern av kulturminner bør kombineres. Aktiv bruk av kulturminner kan hindre forfall. Høyre mener at eiere av kulturminner som får bruksverdien redusert som følge av vern, bør bli økonomisk kompensert for dette.

For å sikre kulturlivets frie og uavhengige stilling vil Høyre arbeide for at kulturlivet finansieres fra flest mulige kilder. Private midler er i denne sammenheng like verdifulle som de offentlige. Høyre vil derfor gi mulighet for fradrag i skattbar inntekt for private gaver til kulturinstitusjoner, idretten og øvrige organisasjoner.

For å styrke arbeidet med bevaring av kulturminner, vil Høyre opprette et kulturminnefond i samarbeid mellom privat og offentlig kapital.

Innenfor den offentlige finansieringen av kulturlivet vil Høyre være på vakt i forhold til maktkonsentrasjon og ensretting. Høyre ser det derfor ikke som noe mål å samle de offentlige bidragsytere innenfor få instanser. I tråd med samfunnsutviklingen bør det arbeides for å skape flere store fondsbaserte bidragsytere til kulturlivet enn Norsk Kulturfond. Disse kan være etablert og drevet i kombinasjon med private interesser.

3.2 Idrett

Ingen annen organisert aktivitet omfatter flere mennesker i Norge enn idretten. Høyre vil stimulere til deltagelse i idrettslige aktiviteter fordi:

- breddeidrett fremmer sosialt fellesskap og helse
- barne- og ungdomsidrett er med på å skape trygge oppvekstmiljøer og er viktig i det forebyggende og integreringsmessige arbeidet
- konkurranseidrett flytter grenser, gir tilhørighet og fremkaller opplevelser.

I prioriteringen av midlene til anlegg, vil Høyre legge vekt på lik tilgang til idrettsanlegg over hele landet.

3.3 Medier

Globalisering og spredning av informasjon er sterkt knyttet til hverandre. Stadig flere av oss benytter utenlandske medier i vår hverdag. Internett er i ferd med å bli en av våre viktigste informasjonskilder. I fremtiden vil digitaliseringen bidra til å utviske skillelinjene mellom Internett og tradisjonelle medier som radio, TV, video og telefon.

Overgangen til digital-TV vil medføre at alle vil få inn langt flere fjernsynskanaler enn i dag. Høyre mener at det er viktig å opprettholde en allmennkringkaster som NRK av hensyn til norsk språk, kultur og identitet. NRK må derfor sikres en forsvarlig finansiering for å ivareta disse interesser og hensynet til å opprettholde en bred og uavhengig programprofil. Den rivende utviklingen innen informasjonsteknologi gjør at lisensfinansiering i fremtiden ikke nødvendigvis vil være best egnet eller den enerådende finansieringskilde for NRK. Derfor mener Høyre det er naturlig å utrede privat medeierskap i NRK. En eventuell endring av eierstrukturen må imidlertid ikke ramme selskapets uavhengighet og rolle som allmennkringkaster.

Uavhengig og kritisk samfunnsdebatt er en forutsetning for demokratiet og rettsstaten. For å sikre konkurranse og mangfold i mediene vil Høyre arbeide for størst mulig etableringsfrihet i medienæringen. Høyre mener at Eierskapstilsynet bør nedlegges. Oppgaven med å sørge for konkurranse i mediesektoren overlates til Konkurransetilsynet. Høyre er motstander av begrensninger i retten til å distribuere radio- og fjernsynssendinger. Høyre mener at pressestøtten bør fjernes.

3.4 Ytringsfrihet

I et fritt og demokratisk samfunn er det viktig med en åpen og kritisk debatt om alle sider ved samfunnslivet. Nye medier og utbredelsen av elektroniske nettverk har gitt økte muligheter for praktisering av denne friheten, men setter også vernet av ytringsfriheten på nye prøver. Høyre mener at ytringsfriheten skal være videst mulig. Man skal ikke straffes for sine meninger eller holdninger.

Ytringer som har karakter av trusler eller oppfordring til lovbrudd må imidlertid bekjempes, også via lovverket. Der ytringsfriheten begrenses i vårt lovverk, må det være individets rettsvern som er begrunnelse for innskrenkningen. Høyre vil opprettholde retten til å gå til privat straffesak ved injurier. Medienes kildevern skal respekteres og gis rettslig forankring.

For å sikre ytringsfrihetens kår i Norge vil Høyre at Grunnlovens vern av ytringsfrihet må presiseres, ved å innføre et eksplisitt vern av møte- og demonstrasjonsfriheten. Høyre vil gi ytringsfriheten i de nye mediene og kommunikasjonskanalene det samme vern og den samme begrensning som gjelder i samfunnet for øvrig. Høyre vil oppheve forbudet mot politisk reklame i fjernsynet.

3.5 Respekt for mangfold

Respekten for mangfold er en grunnleggende verdi for Høyre. Alle mennesker skal respekteres og behandles som likeverdige, uavhengig av kjønn, alder, religion, etnisk tilhørighet, funksjonsdyktighet eller seksuell legning. Forsøk på å standardisere mennesker undergraver likeverdet og respekten for mangfoldet. Høyre ser på hvert enkelt menneske som unikt, og ikke først og fremst som medlem av en gruppe.

Innvandring har gitt oss et flerkulturelt samfunn med innslag av flere språk, religioner og levemåter. Om vi bevarer balansen mellom individuell frihet og personlig ansvar, gir mangfoldet vekst i både åndelige og materielle verdier, så vel for samfunnet som for den enkelte. Innslag av nye kulturer er en berikelse for vårt samfunn.

Høyre har de samme mål for politikken overfor innvandrere som for nordmenn for øvrig. Ethvert individ skal ha muligheten til å realisere seg selv og sine evner, være selvhjulpen og i stand til å forsørge seg og sin familie, og ha muligheter for aktiv deltakelse i arbeids- og samfunnslivet.

Høyre mener det er viktig at vi er trygge på vår kulturbakgrunn. Da må vi også respektere at innvandrere ønsker den samme trygghet, og å bo sammen med mennesker med samme bakgrunn. Vi må respektere tilhørighet, selv om det kan være til en kultur som er forskjellig fra den norske.

3.6 Språkkunnskaper er viktig

Høyre mener at alle som har mulighet til det, har en selvfølgelig plikt til å arbeide for eget livsopphold, til å ta vare på seg selv og til å lære det norske språk. Høyre vil stille krav om at alle nyankomne fremmedspråklige skal gjennomføre norskopplæring for å kvalifisere den enkelte til å greie seg både i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Alle barn bør kunne norsk før de begynner på skolen. Det bør etableres tilbud i nærmiljøet som sikrer dette.

Høyre mener at språkopplæringen bør lede frem til en test som kvalifiserer den enkelte til videre utdanning eller til arbeidslivet.

Morsmålsopplæring bør være et ansvar som tilligger familien og frivillige organisasjoner. For enkelte er det imidlertid riktig å benytte morsmålsundervisning som et pedagogisk virkemiddel i undervisningen.

3.7 Kirken

Den norske kirke er en viktig nasjonal institusjon som gir mennesker forankring i et stabilt verdigrunnlag. Den bidrar med verdier utover det dagsaktuelle og materielle. Dette gjør kirken til en viktig aktør i samfunnsdebatten. Kirkens uavhengighet i åndelige spørsmål må respekteres. Reformarbeidet med overføring av større ansvar til kirkelige organer bør fortsette. Høyre mener at reformarbeidet bør føre til et skille mellom kirke og stat.

4. Kriminalitet

4.1 Frihet under ansvar

Rettsikkerhet og trygghet for liv, helse og eiendom er en forutsetning for frihet og livsutfoldelse. Derfor er forebygging og bekjempelse av kriminalitet en av myndighetenes viktigste oppgaver.

Som et konservativt parti bygger Høyre på tillit til enkeltmennesket og frihet under ansvar. De som misbruker denne friheten, ved å begå kriminelle handlinger må møte klare reaksjoner fra samfunnet. Høyre fastholder at den enkelte er ansvarlig for sine handlinger.

For Høyre kan samfunnets behov for kriminalitetsbekjempelse aldri gå på bekostning av den enkelte persons rettsikkerhet. Prinsippet om at enhver er uskyldig inntil det motsatte er bevist er grunnlaget for rettsstaten.

Mange lover og forskrifter oppfattes som unødvendige, og strider mot den alminnelige rettsoppfatning. Høyre mener derfor at det offentlige må redusere antall lover og forskrifter, og forenkle resterende lovverk

4.2 Nye former for kriminalitet

I de senere årene har det vært en urovekkende økning av grovere volds-, vinnings- og narkotikaforbrytelser i Norge. Samtidig med økning i tradisjonelle former for kriminalitet har det oppstått nye. Gjengkriminalitet og organisert kriminalitet er blitt utbredt, særlig i de største byene.

Vekst i internasjonal kriminalitet øker behovet for samarbeid over landegrensene, og for nye former for organisering av det internasjonale politisamarbeidet. Høyre vil derfor bruke de muligheter som ligger i Schengen-avtalen for å effektivisere etterforskning og pågrepelse av forbrytere på tvers av landegrensene.

4.3 Forebygging

Høyre vil bekjempe årsakene til kriminalitet like hardt som kriminaliteten selv. Derfor vil Høyre satse på forebygging. En god skole, trygge familier og gode bomiljøer med et godt utbygd fritidstilbud er viktige deler av dette. Det er viktig å gripe inn før det skjer en forbrytelse.

Et viktig forebyggende tiltak er å tilføre politiet tilstrekkelige ressurser til å holde kontakt med utsatte miljøer før de bryter loven. Dette gjelder særlig i forhold til ungdomskriminalitet. Politiets nærvær i ungdommens lokalmiljø er viktig. Det er viktig at politiet samarbeider med foreldre for å forhindre at unge rekrutteres til kriminelle miljøer.

Høyre vil ha et godt synlig politi. Et synlig politi øker oppdagelsesrisikoen for potensielle kriminelle, og bidrar til økt trygghetsfølelse for folk flest. For å forebygge kriminalitet er en høy oppklaringsprosent viktig

Tiltak for å unngå tilbakefall til kriminalitet etter soning, er blant de viktigste forebyggende tiltakene. Høyre vil derfor styrke ettervernet, blant annet gjennom økt støtte til Kriminalomsorg i Frihet. Høyre ønsker individuelt tilpassede soningsopplegg, med vekt på utdanning og annen kvalifisering til et arbeidsliv utenfor fengselet.

Høyre vil styrke arbeidet mot misbruk av narkotika i fengslene. Rusmisbruk under soning øker sannsynligheten for nye lovbrudd etter soning. Høyre vil ha økt bruk av kontraktsoning hvor den innsatte forplikter seg til ikke å bruke narkotika mot tidligere løslatelse. Høyre vil ha økt kontroll av de innsatte, og vil gi fengslene muligheter til å undersøke besøkende for å stoppe innførselskanalen.

4.4 Barne- og ungdomskriminalitet

Barn har rett til trygghet, uten trusler og vold. Høyre vil ha kontant reaksjon overfor voldelige ungdomsgjenger som begår ulovlige handlinger overfor barn eller andre.

Barn som er ofre for kriminalitet bør få gi forklaring uten at tiltalte eller tilskuere er tilstede. Saker som vedrører vold mot barn skal være prioritert av politiet og gis en hurtig domstolsbehandling, slik at barna slipper den belastning det er at saker drar ut over flere år.

Høyre mener at både ungdom og barn under den kriminelle lavalder må møtes raskt med reaksjoner dersom de begår straffbare handlinger, selv for mindre alvorlige forbrytelser. Nye og ulike reaksjonsformer bør innføres.

Det må utvikles tiltak som kan iverksettes overfor lovbrøyttere under den kriminelle lavalder. Høyre mener at barnevernsloven må endres til også å kunne anvende tvang overfor personer under den kriminelle lavalder for å beskytte samfunnet mot kriminelle unge. Som en del av disse reaksjonsformene vil Høyre foreslå å etablere lovhjemmel for å benytte elektronisk husarrest og samfunnstjeneste som reaksjon på kriminell adferd for barn under den kriminelle lavalder.

Høyre vil arbeide for obligatorisk bruk av konfliktråd overfor barn og unge, og i større grad enn i dag pålegge dem å reparere den skade de har gjort ved hærverk og tagging. Høyre vil videre forsterke foreldrenes økonomiske ansvar for skadeverk og kriminalitet utført av barn og unge.

Det må særlig legges vekt på hurtig etterforskning og rettsbehandling for unge lovbrøyttere. Høyre vil ha økt bruk av hurtigdomstoler for å få en rask reaksjon overfor førstegangs lovbrøyttere som begår mindre alvorlige forbrytelser. Unge kriminelle som idømmes fengselsstraff bør under soning holdes atskilt fra voksne kriminelle.

4.5 Narkotikakriminalitet

Høyre mener at narkotikamisbruk og narkotikarelatert kriminalitet er et av våre største og mest alvorlige problemer. Narkotikaproblemet er sammensatt, ved at det både er et medisinsk, sosialt og kriminelt problem. Den enkelte misbruker reduserer sine muligheter for utdanning, arbeid og deltagelse i samfunnet.

Misbruket finansieres oftest ved kriminell aktivitet som legger beslag på en stor del av politiets ressurser. Narkotikainnførsel og omsetning er i tillegg den viktigste finansieringskilde for internasjonal, organisert kriminalitet. Politi og tollvesen må få tilstrekkelige ressurser til å møte utfordringene fra narkotikakriminaliteten.

Høyre avviser enhver form for liberalisering av bruk og omsetning av narkotika. Høyre ser på en liberalisering av bruk og omsetning av narkotika som uønsket. Høyre mener at det fortsatt skal være straffbart å bruke og å være i besittelse av narkotiske stoffer. Skolemiljøet skal være rusfritt. Høyre vil styrke kampen mot bruk av rusmidler på skolen og i ungdomsmiljø for øvrig. Samfunnets straffereaksjoner på alvorlig narkotikakriminalitet må fortsatt være kraftige.

4.6 Kontant reaksjon

Høyre mener at det er viktig å etterforske og påtale også mindre alvorlige lovovertrедelser, fordi disse lett kan bli en innfallspport til grovere kriminalitet. Det må reageres allerede ved første lovbrudd. Ingen sak med kjent gjerningsmann skal henlegges.

For at straffen skal være preventiv, er det viktig at saker blir raskt oppklart og pådømt. Høyre vil fjerne flaskehalsen hos politi, påtalemyndigheter, domstoler og i kriminalomsorgen for å redusere

tiden mellom anmeldelse, pågrepelse, dom og soning. Dette vil også hindre oppsamling av forbrytelser før straffereaksjon, og dermed motvirke uheldige virkninger av "kvantumsrabatten" i straffelovsystemet.

For å få en høyere oppklaringsrate vil Høyre gi adgang for domstolene til å gi straffenedsettelse for tilståelse. Høyre vil også gi adgang til å gi straffenedsettelse for vitneprov i andre saker enn den vedkommende er tiltalt i.

4.7 Straff

Høyre mener at det ved mange forbrytelser er dårlig samsvar mellom forbrytelsens alvor og straffereaksjonen. Det virker urimelig i forhold til folks rettsfølelse når grov vold straffes mildere enn mer "uskyldige" forbrytelser. Høyre vil ta initiativ til en samlet gjennomgang av strafferammene for å få en bred vurdering av alvor og straffenivå for de forskjellige forbrytelsene.

Alvorlige forbrytelser som sedelighetskriminalitet, voldskriminalitet og alvorlig narkotikakriminalitet skal medføre fengselsstraff og ikke samfunnstjeneste. For de forbrytelser som kan møtes med samfunnstjeneste, mener Høyre at brudd på vilkårene skal medføre omgjøring til soning i fengsel.

Høyre vil avskaffe automatikken i prøveløslatelse. Brudd på prøvetidsvilkår skal gi full soning for gamle forhold, i tillegg til ny utmålt straff.

Høyre mener at forbrytelser med en strafferamme på mer enn 3 måneder begått av personer som ikke er norske statsborgere, bør medføre utvisning, med mindre særlige forhold taler mot det.

Høyre vil innføre minstestruffer ved gjentatt pådømmelse av grove vinningsforbrytelser. Ved pådømmelse av flere straffbare forhold samtidig må den utmålte straff kunne økes til mer enn 1,5 ganger maksimalstraffen, slik regelen er i dag.

Norsk varetektsordning skal være i samsvar med internasjonale konvensjoner.

4.8 Styrking av politiet

Høyre vil styrke politiet. Innbyggerne har rett til å vente at politiet kan ta imot en anmeldelse og gjøre noe med den. Styrking av politiet er også sentralt i det forebyggende arbeidet. Høyre mener at politiet bør ha en desentralisert struktur med vekt på lokale politistasjoner, slik at den enkelte politimann blir kjent i og med nærmiljøet.

For å skaffe flere politifolk vil Høyre sørge for fortsatt høy utdanningskapasitet ved politihøyskolene. For å ha et politi som har kunnskap om alle slags miljøer i et flerkulturelt samfunn, vil Høyre støtte en aktiv rekruttering av kvalifiserte søkere med innvandrerbakgrunn til politihøyskolene.

Politiets ressurser må brukes mest mulig målrettet til å redusere kriminaliteten. Høyre er motstander av å pålegge politiet arbeid som ikke har noe med kriminalitetsbekjempelse å gjøre, og vil fjerne oppgaver som kontroll av båtregistrering og butikkens åpningstider eller areal.

Høyre vil frita polititjenestemennene for oppgaver som politiet strengt tatt ikke behøver å gjøre. Slike oppgaver omfatter blant annet fangetransport, arrestforvaring, kontortjenester og vaktoppgaver. I tillegg er det nødvendig med mer kontorpersonell til administrative oppgaver for å frigjøre politifaglig kapasitet.

4.9 Behandling av farlige sinnslidende personer

De siste årene er det begått flere drap og grove voldsforbrytelser av sinnslidende personer. Irrasjonelle handlinger begått av sinnslidende er det vanskelig å beskytte seg helt mot. Å forebygge dem er først og fremst en oppgave for det psykiske helsevern. Det psykiske helsevern har endret karakter fra behandling ved sentrale psykiatriske institusjoner til behandling i hjemkommunen for integrering i lokalsamfunnet.

Utviklingen har vist at mange kommuner ikke har ressurser til å gi mennesker med alvorlige sinnslidelser et tilfredsstillende tilbud. Det har utsatt pasientenes lokalmiljø for belastninger som vanskelig kan forsvares. Høyre vil derfor at det skal opprettes sentrale institusjoner hvor spesielt krevende og potensielt farlige sinnslidende kan få kvalifisert behandling av høyt kompetente spesialister.

5. Utdanning

5.1 Sats på kunnskap og kreativitet

Høyre vil gi barn og unge en best mulig utdanning ved å satse på kunnskap og kreativitet i skolen. Kunnskap er en forutsetning for at vi skal kunne å danne oss egne meninger og forstå verden omkring oss. Skolen skal gi hver enkelt elev størst mulig faglig og personlig utvikling ut fra individuelle evner og interesser.

Utgangspunktet for Høyres utdanningspolitikk er menneskets behov for å lære. Hvert enkelt menneske har en medfødt nysgjerrighet, en trang til å vite og kunne mer. Det å mestre noe i dag som vi ikke mestret i går er med på å gi livet mening.

Kunnskap og kompetanse gir den enkelte trygghet for å kunne møte de utfordringer globaliseringen stiller oss overfor.

Et høyt utdannings- og kompetansenivå er også en nødvendig forutsetning for å opprettholde og videreutvikle verdiskapingen og dermed vårt høye velferdsnivå.

Vi tilbringer en stadig større del av livet i utdanningssystemet. Likevel viser internasjonale kunnskapstester at norske elever ikke oppnår gode nok resultater. Høyre vil ha en skole som tar hensyn til at elevene har ulike evner og interesser. Høyre vil gi den enkelte skole og lærer adgang til å organisere undervisningen slik man finner det mest tjenlig. Høyre ser ingen saklig grunn til at man gjennom lov eller forskrift skal gripe inn i valg av pedagogisk metode.

Høyre ønsker å styrke rådgivningstjenestene.

5.2 Økt kvalitet og valgfrihet i grunnskolen

For å styrke det faglige innholdet i skolen, vil Høyre vil øke antallet undervisningstimer på småskoletrinnet. Det økte timetallet skal særlig brukes til undervisning i norsk, matematikk og engelsk. Lese- og skriveferdigheter er en forutsetning for å tilegne seg annen kunnskap, mens matematikk er et viktig redskap med stor betydning for kritisk og logisk tenkning. Ved siden av å gi elevene faktakunnskaper skal skolen også legge til rette for stimulering av fantasi og kreativitet, som er viktige egenskaper i et kunnskapssamfunn preget av høy endringshastighet.

For å sikre at alle elever tilegner seg grunnleggende ferdigheter vil Høyre innføre rutinemessige tester av elevenes lese-, skrive-, og regneferdigheter. Testene må brukes slik at elever som ikke når de fastsatte målene følges spesielt opp. Ved avslutningen av grunnskolen skal det avholdes skriftlig eksamen i norsk, engelsk og matematikk. Høyre vil sette nasjonale faglige mål for hva en elev skal ha gjennomgått på de enkelte skoletrinn. For å kunne vurdere og sammenligne skolenes faglige nivå vil Høyre innføre nasjonale normerte prøver fra mellomtrinnet.

Allerede i 1.skoleår bør det faglige innholdet prioriteres høyere enn i dag. Barna forventer at de skal få lære å lese og skrive når de begynner på skolen. Disse forventningene ønsker Høyre at skolen skal innfri.

Karakterer virker motiverende og gir en nyttig tilbakemelding til elevene om hvor de står faglig. Høyre vil derfor beholde karakterer som evalueringsform i ungdomsskolen og den videregående skolen. Høyre ser positivt på en ordning med alternative vurderingsformer som et supplement til karakterene, slik at elevene sikres en grundig evaluering.

For å gi elevene større utfordringer bør elevene få mer tilpasset undervisning. De må og få anledning til faglig fordypning etter evner og interesser i enkeltfag.

Høyre vil utvide ordningen med valgfag i ungdomsskolen. Karakterer i fremmedspråk og valgfag fra ungdomsskolen skal telle med ved opptak til videregående skole. Kjennskap til andre språk og kulturer blir stadig viktigere. Høyre vil derfor styrke fremmedspråkopplæringen.

Det har vært et mål at elever med særskilte behov skal integreres i den ordinære skolen. For mange elever har denne utviklingen vært positiv. Det har imidlertid vist seg at skolen i en del tilfeller ikke har muligheter til å ta seg av elever med store atferdsproblemer. Derfor må det opprettes flere spesialtilbud og skoler for elever med atferdsproblemer, der de kan få den hjelp og støtte de trenger av kompetent personale. Dette vil bedre læringsmiljøet for dem selv og de andre elevene. Det er uakseptabelt at en eller noen få elever skal kunne ødelegge undervisningen og skolemiljøet for det store flertall.

Skolen skal formidle positive verdier, og gi elevene evne til etisk refleksjon. Kunnskap om religion og livssyn er en viktig forutsetning for toleranse og respekt i et samfunn preget av større mangfold av trosretninger. Høyre ønsker et todelt Kristendoms- og livssynsfag. Livssynsdelen skal være obligatorisk, mens det kan gis fritak fra kristendomsdelen.

5.3 Opprustning av videregående opplæring

Den videregående skolen skal forberede elevene på høyere utdanning og yrkesliv. For å unngå at overgangen blir for stor er det viktig at elevene i større grad får ansvar for egen læring. De siste årene har vi fått en mer ensrettet skole med redusert valgfrihet og svekkelse av det faglige innhold for mange elever. Det er derfor behov for en faglig og kvalitetsmessig opprustning av den videregående skolen hvor det i større grad legges vekt på de krav som stilles ved høyere læresteder og i yrkeslivet. For å øke valgfriheten og mangfoldet vil Høyre legge til rette for flere grunnkurs.

Innslaget av allmennfaglig teori har økt kraftig på yrkesfagene. For å styrke fagutdanningen vil Høyre at det skal være mulig å konsentrere seg om yrkesfag gjennom å legge større vekt på yrkesrettet teori og praksis. Det må være mulig å gå rett ut i praksis etter grunnskolen. Høyre vil ha en lærlingordning som sikrer samfunnet tilgang på dyktige fagfolk. Bedriftenes rett til å velge lærling og gjensidig prøvetid for lærlinger må gjeninnføres.

Samtidig må det etableres flere tilbud som kombinerer teori og yrkesfag. Dette innebærer en todeling av yrkesutdanningen, med én del for dem som ønsker en sterkt yrkesfaglig spesialisering, og én del som er en kombinasjon av yrkesfag og teoretiske fag.

Allmennfaglig studieretning skal forberede elevene på videre studier ved universiteter og høyskoler. De siste årene har stadig flere elever søkt seg til allmenne fag. Denne utviklingen har hatt konsekvenser for det faglige nivået. Høyre vil gjøre det mulig å differensiere undervisningen i større grad enn i dag. For å sikre et høyt faglig nivå vil Høyre vil avholde skriftlig eksamen i alle skriftlige fag og muntlig eksamen i minst et muntlig fag for alle elever. Høyre vil gjøre den skriftlige sidemålsundervisningen valgfri.

For å styrke elevenes språkkunnskaper og gi dem verdifull innsikt i andre kulturer må flere norske elever få mulighet til å ta deler av videregående skole i utlandet. Høyre vil arbeide for at det opprettes flere IB-linjer (International Baccalaureate) i Norge.

5.4 Dyktige lærere

Dyktige lærere som kan formidle kunnskap til barn og ungdom, er nøkkelpersoner i samfunnet. Det er viktig å tilby lærerne en lønn som gjør det interessant å velge læreryrket. Høyre vil derfor

ha individuell avlønning av lærerne. Høyre ønsker at skoleeierne overtar lønnsforhandlingene med lærerne.

Høyre ønsker å styrke lærerutdanningen blant annet gjennom en tredeling hvor studentene kan spesialisere seg mot småskoletrinnet, mellomtrinnet eller ungdomstrinnet. For å sikre at lærerne har tilstrekkelige kunnskaper, vil Høyre kreve at lærere som underviser i teorifag på ungdomstrinnet, har minst ett års faglig fordypning i sine undervisningsfag. Opplæring i å avdekke og følge opp lese og skrivevansker hos de minste barna gjøres obligatorisk.

I forbindelse med praksisperioder tidlig i lærerutdanningen må studentene få en grundig evaluering av sin egnethet som lærere. På den måten kan uegnede studenter på et tidlig tidspunkt rådes til å avbryte utdanningen.

Elevene må beskyttes mot lærere som ikke er egnet for læreryrket. Høyre vil derfor endre regelverket slik at det blir lettere å ta uegnede lærere ut av undervisningssituasjonen.

For å sikre at lærerne er faglig oppdatert, vil Høyre satse på systematisk og målrettet etterutdanning og kompetanseutvikling for lærere. I videregående skole er det viktig å rekruttere lærere med lektorkompetanse.

5.5 Satsing på informasjons- og kommunikasjonsteknologi:

Bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi er allerede vanlig i de fleste yrker og vil bli avgjørende i fremtidens arbeidsmarked. Informasjons- og kommunikasjonsteknologi er samtidig et nyttig hjelpemiddel i undervisningen. Høyre vil gi alle elever grunnleggende opplæring i bruk av informasjonsteknologi. Derfor vil vi satse på etterutdanningen av lærere og sikre alle elever tilgang til datamaskiner med Internett-tilkobling.

5.6 Slipp skolene fri

Høyre vil gi den enkelte skole større frihet til å styre seg selv. Større selvstendighet vil gi skolene mulighet til å utvikle et pedagogisk og faglig særpreg, og profilere seg med egne fordypningsfag. Når hver skole kan prøve ut forskjellige undervisningsformer, vil skolene lære av dem som lykkes best. Slik kan alle skoler bli bedre. Høyre mener at myndighetene bør sette klare faglige mål for undervisningen og kontrollere at målene nås, og så overlate til den enkelte skole og lærer hvordan målene skal nås. Høyre vil legge til rette for økt foreldremedvirkning i skolen. Høyre vil fjerne lover og retningslinjer som i dag detaljstyres skolehverdagen. Det offentlige regelverk skal gi skolene størst mulig grad av frihet til selv å utvikle gode læringsmiljø for sine elever.

Høyre mener at skolene bør bli selvstyrte økonomiske enheter med egne styrer. Den enkelte skole bør selv ansette personale, bestemme over skolebudsjettene og organiseringen av undervisningen, fastsette timeplan og godkjenne pedagogiske tiltak. Rektor skal være faglig og administrativ leder ved den enkelte skole. Rektorene bør ansettes på åremål.

Høyre vil samtidig innføre systematisk intern skole- og lærerevaluering. I videregående skole bør elevene trekkes med i lærerevalueringen. Det opprettes et uavhengig skoletilsyn som får ansvar for den eksterne evalueringen av skolen. Skoletilsynet overtar dette ansvaret fra de statlige utdanningskontorene, som avvikles.

5.7 Fritt skolevalg for foreldre og elever

Høyre vil at foreldre skal få rett til å velge grunnskole for sine barn. Imidlertid bør barna ha fortrinnsrett til å gå på den nærmeste skolen. I dag er det vanskelig å få byttet skole hvis barna for eksempel utsettes for mobbing eller har et dårlig læringsmiljø. Elevene skal selv kunne velge videregående skole. Opptaket skal skje på bakgrunn av karakterer. Karakterene i de enkelte fag

fra ungdomsskolen bør tillegges vekt i forhold til hvor relevante de er for den linjen eleven søker på.

Høyre vil finansiere skolene ved at pengene i større grad følger eleven. Dette vil skape konkurranse mellom skolene. Skolenes inntekter blir avhengige av elevenes og foreldrenes valg. Dermed kan brukerne stille strengere krav til kvalitet i undervisningen. Åpenhet er en forutsetning for at det frie skolevalget skal ha mening. Høyre vil derfor at elever og foreldre skal få informasjon om skolenes faglige og pedagogiske profil og nivå. Samtidig skal den enkelte skole offentliggjøre anonymiserte eksamensresultater.

Friheten til å velge må også gjelde private skoler. Høyre vil endre privatskoleloven slik at alle som ønsker det, og som oppfyller generelle nasjonale krav, får lov til å starte private skoler. Dette vil gi kreativitet i pedagogikken, og mangfold og valgfrihet i skoletilbudet. For å sikre finansiering vil Høyre likestille offentlige og private skoler økonomisk.

For elever med særlige behov på grunn av funksjonshemninger, store lærevansker eller atferdsproblemer må støtten fra det offentlige være større enn for elever uten slike behov.

5.8 Høyere utdanning

De siste årene har stadig flere tatt utdanning ved universitet og høyskoler. Fremover blir det viktig å øke kvaliteten i høyere utdanning. Utdanningssystemet må sees i sammenheng. Reformen innen høyere utdanning må foregå parallelt med en styrking av kvaliteten på undervisningen i grunnskolen og i den videregående skolen.

Høyre vil sikre universitet og høyskoler som uavhengige institusjoner. De skal ha stor frihet til å bestemme opptakskrav, velge fagsammensetning og bestemme innholdet i undervisningsfagene. Universiteter og høyskoler må sikres uavhengighet av politiske myndigheter ved at de blir selvstendige juridiske enheter, med frihet til å velge styresammensetning og organisasjonsmodell. Det må åpnes for private eiere i dagens offentlige utdanningsinstitusjoner.

Høyre mener at det er en offentlig oppgave å sikre at alle har de samme muligheter til å ta en høyere utdanning uavhengig av privatøkonomiske forhold. Det offentlige har et ansvar for å sikre tilgangen til høyere utdanning og bidra i finansieringen av forskning. Høyre ser på private institusjoner som likeverdige med de offentlige. Høyre ønsker konkurranse mellom institusjonene innen høyere utdanning, og ønsker private tilbud velkommen.

Finansieringsordningene innen høyere utdanning må tilrettelegge for mest mulig like konkurransevilkår mellom private og offentlige institusjoner. Høyre mener at finansieringen skal være tredelt hvor én del skal være en fast basisbevilgning; én del skal være aktivitetsbasert hvor institusjonen mottar en verdisjekk fra staten for hver student; og én del skal være en separat bevilgning til forskning. Verdisjekken knyttes opp mot at studenten faktisk følger normal studieprogresjon. Av hensyn til langsiktig planlegging i institusjonen bør den faste del av bevilgningene til undervisning og forskning gis for tre år ad gangen.

Studentene skal fritt kunne velge om de vil utdanne seg i Norge eller i utlandet. Verdisjekken man mottar til en utdanning i Norge, må inngå som en del et gebyrstipend studenten mottar for å finansiere skolepenger ved en akkreditert institusjon i utlandet. Studentene skal fritt kunne velge ved hvilken institusjon og for hvilke fag i utlandet de vil benytte gebyrstipendet.

Høyre mener at utgangspunktet for dimensjonering av høyere utdanning skal være studentenes valg. Av ressurs-hensyn og av hensyn til gjennomføring av praksisdelen innenfor enkelte studier må likevel institusjonene kunne begrense antallet studenter. Samtidig er det en offentlig oppgave

å opprettholde en viss minimumskapasitet ved utdanning av nasjonal betydning, selv om etterspørselen periodevis er lav.

Høyre ønsker en raskere gjennomstrømning i høyere utdanning enn i dag, samtidig som kunnskapskravene ikke reduseres. Høyre ønsker større internasjonal mobilitet for norske studenter og akademikere. Den norske gradsstrukturen og karaktersystemet bør følge internasjonale standarder.

Høyre mener at betegnelser for institusjoner innen høyere utdanning i Norge skal følge faglige, og ikke politiske kriterier. Det er ikke ressurser til flere klassiske universiteter i Norge, men Høyre vil åpne for at institusjoner som tilfredsstillere strenge faglige krav til universitetsutdanning innen visse fag, og som samtidig har en viss faglig bredde, kan gis rett til å bruke betegnelsen universitet. Forutsetningen er at det opprettes et Senter for evaluering og akkreditering som på strengt faglig grunnlag skal godkjenne grader og institusjonsbetegnelser. Dette senteret overtar arbeidsoppgaver fra Norgesnettverket, som avvikles.

Rammebetingelsene rundt studiet er viktige for å gi den enkelte student muligheter til å studere effektivt på heltid. Høyre vil derfor ha en god studiefinansiering og gode velferdsordninger som hensiktsmessige boforhold og barnehageordninger. Kostnadsnormen i studiefinansieringen må dekke alle reelle kostnader i studietiden, også i de største byene. Studiefinansieringen bør som i dag fortrinnsvis rettes mot støtte i studietiden, ikke mot rentestøtte i tilbakebetalingsfasen. Grensen for inntekt ved siden av studiene bør heves. Utenlandsstudentene må sikres tilstrekkelig støtte, også i situasjoner med endringer i valuta- og kostnadsforhold.

Høyre mener at institusjonene har et helhetlig ansvar for det totale læringsmiljø. Dette bør kunne få uttrykk ved at den lovfestede ordningen med studentsamskipnader avvikles.

Høyre vil arbeide for en ordning som gjør det mulig å ta med seg den statlige garantien for studielån til ordinære banker. Dette vil gi konkurranse om studentene som lånekunder noe som kan føre til bedre service og gunstigere rentebetingelser. Dermed får studentene økt valgfrihet og staten fritas for store administrasjonskostnader.

Høyre mener at studentene selv må få velge om de vil melde flytting fra hjemstedskommunen til kommunen hvor de studerer.

5.9 Etter- og videreutdanning

Utdanningen er ikke avsluttet etter avlagt eksamen. Økende krav til fleksibilitet og kompetanseutvikling stiller krav om stadig oppdatering av kunnskap.

Høyre vil dessuten ha offentlig satsing på etter- og videreutdanning for å få arbeidstakere som har falt utenfor arbeidslivet, tilbake i arbeid.

5.10 Forskning

Forskning er en investering i fremtiden. Det er blant annet resultatene av forskningen vi skal leve av når oljeinntektene en dag tar slutt.

Forskningen har samtidig en selvstendig kultur- og opplysningsverdi og er et viktig grunnlag for samfunnsdebatten. Uavhengige forskningsmiljøer er nødvendig for å bevare mangfoldet i samfunnet.

Høyre vil verne om den akademiske friheten til vitenskapelig ansatte som uavhengige og kritiske deltagere i samfunnsdebatten. Forskning og publisering av forskningsresultater skal være fri for politisk innblanding. Den akademiske friheten er en viktig del av det norske demokratiet.

Høyre ser på grunnforskningen som et gode hele samfunnet kan dra nytte av. Selv om det er anvendt forskning som gir oss de synlige resultatene i form av nye produkter og tjenester, er det den kunnskapen grunnforskningen gir oss som legger grunnlaget for anvendt forskning og kommersiell utnyttelse. Høyre vil derfor arbeide for et klarere skille mellom grunnforskning og anvendt forskning i fordeling av forskningsmidler.

Høyre vil styrke universitetenes rolle som institusjoner for forskerutdanning og forskerrekuttering, og sikre at universitetene kan opprettholde et høyt nivå i forskningen. Grunnforskning er et særlig ansvar for universitetene og de vitenskapelige høyskolene, mens de statlige høyskolene har et ansvar for profesjonsrettet forskning innen sine fagfelt.

Høyre mener at den samlede forskningsinnsatsen må komme over gjennomsnittet for OECD-landene. I tillegg til støtte til forskning ved universiteter, høyskoler og offentlige forskningsinstitutter, vil Høyre stimulere forsknings- og utviklingsinteressen i næringslivet gjennom økonomiske ordninger som gjør det lønnsomt for bedriftene å anvende en større del av sine ressurser til forskning og utvikling.

For å sikre at de beste kandidatene blir rekruttert til forskning og høyere utdanning, må det tilbys konkurransedyktig lønn.

6. Verdiskaping – nytt arbeidsliv

6.1 Gode rammebetingelser

Norge må fremstå som et attraktivt land for investeringer og utvikling av nye ideer og virksomheter. Verdiane næringslivet skaper, er grunnlaget for samfunnets velstand. Familienes økonomi, arbeidsplassene og kvaliteten på offentlige velferdstjenester avhenger av næringslivets konkurransekraft og evne til å utvikle og fornye seg. Den fremtidige verdiskapingen i Norge bygger på foretaksomhet og innsatsvilje i et mangfold av store og små bedrifter. Den økonomiske politikken må innrettes på å gi familiene økonomisk handlefrihet og næringslivet forutsigbare rammebetingelser.

Nye bedrifter etableres og gamle avvikles i et høyere tempo enn før. Utviklingen stiller større krav til omstilling, men byr også på store muligheter for land som greier å utvikle et klima for nyskaping og entreprenørskap. For at Norge skal oppfattes som et jevnbyrdig investeringsområde, må norske rammebetingelser kompensere for ulempen av å stå utenfor eurosonen. Høyre vil føre en forsvarlig økonomisk politikk som sikrer lav inflasjon og som kan bringe det norske rentenivået ned mot nivået i eurosonen. Skal vi sikre et høyt norsk velferdsnivå i fremtiden må det samlede skatte- og avgiftsnivået reduseres ned mot nivået i EU-landene.

Markedsøkonomien ivaretar bedre enn noen andre økonomiske systemer hensynet til maktspredning, miljø og fremtidige generasjoner. En vel fungerende markedsøkonomi er miljøvennlig fordi den gir en effektiv utnyttelse av knappe ressurser. Et effektivt marked forutsetter vilje til å rette opp feil og mangler. Uheldige maktkonsentrasjoner i markedet må motvirkes gjennom et sterkt og uavhengig konkurransetilsyn.

For å styrke næringslivets tilgang på kompetent arbeidskraft vil Høyre legge større vekt på kunnskaper ved å høyne kvaliteten i utdanning og forskning. Høyre vil innføre økonomiske ordninger som stimulerer forsknings- og utviklingsarbeidet i bedriftene, og samarbeid mellom bedrifter og forsknings- og utdanningsinstitusjoner.

Høyre mener at næringslivet må få bruke mer tid på produktiv virksomhet og slippe å bruke tid og krefter på å tilpasse seg et uoversiktlig og komplisert offentlig regelverk. Høyre vil at henvendelser og søknader til det offentlige som ikke er besvart innen en bestemt frist automatisk godkjennes. Det må ryddes opp i skjemaveldet og forskriftsjungelen. Antall regler og skjemaer som belaster småbedriftene, må reduseres. For å fremme verdiskaping og utvikling i småbedriftene vil Høyre forenkle arbeidsmiljøloven og bruke anbudskonkurranser i offentlig tjenesteproduksjon.

Politikkens oppgave er ikke å peke ut markedets vinnere, men å legge til rette for verdiskaping ved å fjerne hindringer for vekst og nyskaping. Selektiv næringsstøtte til bedrifter og bransjer bør derfor avvikles til fordel for bedre rammebetingelser for all næringsvirksomhet.

6.2 Samferdsel

Høyre vil ha en sterkere satsing på samferdsel som kan øke effektiviteten og konkurransekraften i norsk næringsliv. Det er en klar sammenheng mellom gode transportløsninger og et konkurransedyktig næringsliv.

Store avstander i landet, flaskehalsen i veinettet og lange transportveier til markedene i utlandet gjør det nødvendig å satse på investeringer i veier og havneanlegg. Høyre vil derfor øke bevilgningene til veiinvesteringer betydelig. Høyres målsetning er at alle deler av landet skal ha en sikker og moderne infrastruktur. Høyre vil at også private kan prosjektere, bygge, vedlikeholde og drive infrastruktur som havner, veier, jernbane og flyplasser.

I tettbygde strøk av landet er et velutbygd og velfungerende kollektivsystem en forutsetning for gode trafikale forhold og et menneskelig miljø. Høyre vil derfor satse bevisst på kollektivtrafikk i tettbygde strøk, og åpne for at de større byene overtar ansvaret for kollektivtilbudet i sitt område.

De høye norske transport- og drivstoffavgiftene påfører norsk næringsliv en betydelig konkurranseulempe. Høyre vil redusere den samlede avgiftsbelastningen på kjøretøy.

De høye flyavgiftene gjør det spesielt dyrt å fly i Norge i et så langstrakt land som Norge er fly et nødvendig transportmiddel. Høyre vil derfor fjerne passasjeravgiften på flyreiser.

Utviklingen av infrastruktur for høyhastighetskommunikasjon er avgjørende for at Norge skal utvikle seg til en ledende IKT-nasjon. Høyre mener at statens oppgave i første rekke er å sikre konkurranse og forutsigbare rammebetingelser for utbyggere og operatører. Kun i områder hvor det ikke er grunnlag for kommersiell utbygging av bredbåndstjenester, bør myndighetene stimulere til utbyggingen.

6.3 Eierskap

Høyre vil styrke det private eierskapet. Private eiere som deltar aktivt i bedriftenes daglige liv, og industrielle investorer som setter egne midler i næringsprosjekter, vil ivareta investeringer på en bedre måte enn offentlige myndigheter. Det krever at skattesystemet ikke diskriminerer aktive private eiere. Delingsmodellen må forenkles og forbedres.

Høyre vil stimulere til økt privat sparing og investering i næringslivet. Høyre ønsker et spredt eierskap i næringslivet, og vil stimulere til at flest mulig skal eie aksjer. Avvikling av formueskatten vil fremme privat eierskap og kapitaldannelse.

Høyre vil bygge statens eierskap i næringslivet kraftig ned. I selskaper hvor staten fortsatt har eierinteresser, vil Høyre skille mellom statens rolle som eier, og statens rolle som regulerings- og kontrollmyndighet. Gjennom reformer i Folketrygden vil Høyre bidra til å bygge opp private pensjonsfond som kan gå inn på eiersiden i norsk næringsliv.

6.4 Skatter og avgifter

Skatter og avgifter er nødvendige for å finansiere fellesgodene. Men det høye norske skatte- og avgiftsnivået innebærer betydelige merkostnader som ikke står i forhold til gjenytelsene fra det offentlige. Den enkeltes valgfrihet og mulighet til å klare seg på egen inntekt blir redusert. Innsatsvilje og skaperevne blir motarbeidet. Arbeidsplasser og kapital forsvinner til land med gunstigere skatteregler. Mangfoldet i samfunnet blir mindre når stadig mer skal presses inn i skattefinansierte offentlige løsninger.

Høyre vil la folk bestemme over mer av sin egen inntekt og føre en skattepolitikk som fremmer verdiskaping i norsk næringsliv. Høyre mener det samlede skatte- og avgiftsnivået må reduseres. Dette vil sikre velferden, både for den enkelte og for samfunnet. Den enkelte går en tryggere fremtid i møte når skattenivået ikke fører til nedlagte arbeidsplasser. Velferdssamfunnet er avhengig av et verdiskapende næringsliv, ikke minst for å finansiere fellesgodene. Høyres skattepolitikk legger grunnlaget for gode, offentlige velferdstilbud også i et langsiktig perspektiv.

Høyre vil at det skal lønne seg å arbeide og å yte en ekstra innsats. Derfor vil Høyre redusere skatten på arbeidsinntekt. Bunnfradraget må økes for at de med lavere inntekter lettere skal kunne leve av egen inntekt. Høyre vil arbeide for et flatere og enklere skattesystem. Høyre vil kombinere økte fradrag med en gradvis avvikling av toppskatten. Dermed vil forskjellene i marginalsatt på arbeidsinntekter og kapitalinntekter jevnes ut. For Høyre er det viktig at en slik

utjevning skjer ved å gi arbeidstagerne skattelette fremfor å sette arbeidsplasser i fare ved å legge nye skattebyrder på næringslivet.

Høyre vil redusere de høye norske særavgiftene. Avgiftene rammer uavhengig av den enkeltes evne til å betale. Ofte er det dem med dårligst råd som rammes hardest av de høye særavgiftene. Samtidig fører flere av særavgiftene til handelslekkasjer og svekket konkurranseevne for norsk næringsliv. Høyre vil derfor senke avgiftene ned mot et nordisk og europeisk nivå. Blant annet vil Høyre redusere den samlede avgiftsbelastningen på bil. Det er også nødvendig å redusere avgiftene på grensehandelsutsatte varer deriblant avgiften på alkohol.

Høyre er imot rushtidsavgift. En slik ny avgiftsbelastning vil ha en skjev sosial profil.

Høyre vil styrke norske arbeidsplasser, norske bedrifter og norsk eierskap gjennom lettelser i beskatningen av næringsvirksomhet og eierskap. Selskapsbeskatningen må forbedres, blant annet ved å forbedre avskrivningsreglene. Høyre vil også fjerne den særnorske investeringsavgiften. Den fører til at investeringer er dyrere i Norge enn i andre land, og bidrar dermed til å drive næringsvirksomhet og arbeidsplasser ut av landet.

Høyre vil fjerne formuesskatten. Formuesskatten innebærer at den effektive skatten på kapitalavkastning i Norge er svært høy for enkelte typer kapital, den fører til skattemotiverte kapitalplasseringer ved at ulike typer kapital forskjellsbehandles og den svekker norsk eierskap. Videre vil Høyre fjerne dobbeltbeskatningen av utbytte. Høyres mål om å fjerne toppskatten og å gjøre hele eller deler av trygdeavgiften om til innskudd på private pensjonskonti vil gi tilnærmet lik skattesats for ulike typer inntekt. Dermed kan delingsmodellen fjernes. Høyre vil lette belastningen ved generasjonsskifte i familieeide bedrifter ved å redusere arveavgiften.

Høyre mener det er et mål at flest mulig kan eie egen bolig, og vil avvikle fordelsbeskatningen av egen bolig og fritidsbolig.

6.5 Råderett over naturressurser gir livskraftige lokalsamfunn

Livskraftige lokalsamfunn betyr mye i kampen mot rotløshet og verdioppløsning. Høyre vil overføre mer makt og innflytelse til lokalsamfunnet og enkeltmennesket. Det tilsier at valgfriheten og den private eiendomsrett styrkes, og at kommunene blir mindre avhengige av statlige pålegg og overføringer. Gjennom rasjonell og langsiktig ressursforvaltning bidrar privat eiendomsrett til livskraftige lokalsamfunn. Ved å sikre lokalsamfunnet en andel av skatteinntektene fra lokal næringsvirksomhet og ved å fjerne unødige statlige pålegg, vil Høyre gi kommunene større muligheter til å legge til rette for lokal næringsutvikling, blant annet gjennom større lokal råderett over arealbruken.

Ny teknologi kombinert med lokal innsikt og erfaring gir mange ressursbaserte næringer et betydelig potensial. Forbedret markedsadgang gjennom bekjempelse av handelshindringer vil skape grunnlag for økt videreføring av norske naturressurser og mer lønnsomme og attraktive arbeidsplasser i distriktene. Høyre vil fjerne politiske hindringer for en forsvarlig utnyttelse av naturressursene.

6.6 Energiressursene

Norge har fra naturens side alle forutsetninger for å bli Vest-Europas ledende energileverandør. I tillegg har norske fagfolk og bedrifter utviklet kompetanse i verdensklasse innenfor utvinning og utnyttning av energiressurser. Endringene i internasjonal oljeindustri og liberaliseringen av elektrisitet- og gassmarkedene i EU skaper derfor store forretningsmessige muligheter for Norge som energinasjon. I denne situasjonen er det omfattende offentlige eierskapet til energiressursene

en hemske. Konesjonslovgivningen for vannkraftanlegg hindrer et aktivt privat eierskap og bremser omstruktureringen i kraftbransjen.

Høyre vil redusere statens eierandeler i energi- og petroleumsindustrien og avvikle statens hjemfallsrett til vannkraftanlegg. Høyre mener samtidig at rammebetingelse for olje- og gassindustrien må sikre at norsk sokkel i fremtiden er et attraktivt investeringsområde.

I dag blir så godt som all gass fra norsk sokkel eksportert til utlandet. Høyre mener at naturgass i større grad må benyttes til innenlands verdiskaping. Gass kan brukes både som energikilde og som råstoff til industrien, og det er behov for en offensiv satsing på distribusjon og bruk av naturgass innenlands. I tillegg til å fortsette satsingen på å utvikle alternative energikilder vil Høyre øke den offentlige forskningsinnsatsen knyttet til bruk av naturgass. I en introduksjons- og utviklingsfase vil det være nødvendig med offentlig støtte for å få utbygget infrastrukturen for distribuering av gass.

6.7 Fiskeri- og havbruksnæringene

Høyre legger til grunn at fiskeripolitikken skal baseres på en bærekraftig fiskeriforvaltning der hensynet til både fiskeribestandene og næringsutøverne ivaretas. En lønnsom fiskerinæring er et viktig grunnlag for verdiskaping og sysselsetting langs kysten. For å øke lønnsomheten vil Høyre arbeide for færre reguleringer, mer markedstilpassede produkter og bedre internasjonal markedsadgang. Høyre mener flest mulig bør ha anledning til å satse på fiskeryrket og bli eier eller medeier av eget fartøy. Det vil bidra til at inntektene fra fiskerinæringen reinvesteres i kystsammfunnene.

I de kommende forhandlingene i Verdens Handelsorganisasjon vil Høyre prioritere en friere verdenshandel med fiskeprodukter.

Høyre mener at enhetskvoter eller andre sammenslåingsordninger bør innføres for alle regulerte fiskerier. Slike ordninger vil gjøre det mulig å slå sammen kvoterettighetene og fiske kvotene med færre fiskefartøyer. På denne måten gis det mulighet for en fortløpende kapasitetstilpassing. Høyre vil understreke de miljømessige gevinstene en kapasitetstilpassing kan gi. Av hensyn til forutsigbarheten i næringen er det viktig at kriteriene for fordelingen av kvoter mellom de enkelte fartøygruppene ligger fast. Dagens stivbeinte kvote- og rettighetssystem gjør det ofte vanskelig for unge fiskere å starte for seg selv. Høyre ønsker å sette av rekrutteringskvoter slik at unge mennesker får mulighet til å etablere seg.

For å sikre mangfold og en dynamisk utvikling av fiskerinæringen er det viktig at eierskapet til den norske fiskeflåten er spredt. For stor eierkonsentrasjon kan bli en trussel mot den frie konkurransen om råstoffet. Høyre mener deltakerloven må liberaliseres slik at det i større grad blir anledning for andre enn fiskere å investere i fiskeflåten. Dette vil styrke fiskeindustriens muligheter til å eie fiskefartøy, samtidig som fiskerne i større grad får anledning til å innhente ekstern kapital.

Høyre ønsker en friere førstehåndsomsetning av fangsten mellom kjøper og selger. Det vil sikre at råstoffet selges dit det gir størst lønnsomhet. Utviklingen av fiskeindustrien er avhengig av en stabil tilgang på råvarer for å tilfredsstille eksportmarkedenes stadig strengere krav til forsyningssikkerhet og høyt bearbejdede produkter. Det må derfor være mulig å inngå langsiktige leveringsavtaler mellom kjøper og selger uten at disse kan settes til side av salgslagene. Fiskere med svak lokal markedsstilling må fortsatt sikres mot manglende konkurranse på mottakssiden, for eksempel gjennom en ordning med minstepris.

Havbruksnæringen er en av våre viktigste næringer. Utviklingen innen bioteknologi, havbeite og oppdrett av marine arter gir samtidig næringen større fremtidsmuligheter. Bedre markedsadgang er en forutsetning for å utnytte dette. For å utnytte markedsmulighetene vil Høyre føre en aktiv frihandelspolitikk hvor fiskeprodukter prioriteres.

Oppdrettsnæringen er hemmet av et stivbent lov- og regelverk. Oppdrett av fisk og skalldyr er for eksempel avhengig av offentlig konsesjon. Dette hindrer nyetablering og vekst i næringen. Høyre vil i utgangspunktet innføre full etableringsfrihet i næringen, innenfor de grensene som miljøhensyn setter. Det skal fortsatt stilles krav til kompetanse og dyrehelse. Inntil markedsadgangen til EU er sikret, kan likevel enkelte produksjonsbegrensninger for laks være nødvendige. Lokale og regionale kystverneplaner må utformes slik at de ikke hindrer utviklingen av havbruksnæringen.

6.8 Landbruk og utmarksnæringer

Høyre vil arbeide for et norsk landbruk som gir forbrukerne kvalitetsprodukter til konkurransedyktige priser, utnytter nye markedsmuligheter og bevarer kulturlandskapet. Høyre vil verne om eiendomsretten og råderetten i landbruket. Høyre vil ivareta den biologiske kompetansen og grunnlaget for å utnytte de fornybare ressursene i primærnæringene.

Bonden, og ikke myndighetene, er best skikket til å bestemme hvordan driften på det enkelte bruk bør innrettes. Høyre vil liberalisere reglene for omsetning av landbrukseiendommer.

Konkurransen innen foredlings- og omsetningsleddene er viktig for å oppnå lavere priser, økt mangfold, kvalitet og lønnsomhet. Konkurransen innen foredlings- og omsetningsleddene er viktig for å oppnå lavere priser, økt mangfold, kvalitet og lønnsomhet. Økt konkurranse om råstoffet er også til gunst for produsentene. Høyre vil derfor sikre uavhengige produsenter konkurransedyktige rammebetingelser og gjøre konkurranselovgevingen gjeldende for omsetningsleddet. De årlige jordbruksforhandlingene avvikles. Det må etableres en praktisk og rettferdig markedsordning for melk.

Jordbruket er tillagt et betydelig ansvar for bosetting, biologisk mangfold og matvaresikkerhet, samt bevaring av kulturlandskapet. Høyre mener det offentlige bør betale for produksjon av disse offentlige godene, mens inntektene fra den løpende matproduksjonen i større grad må komme fra markedet. Høyre vil derfor at de offentlige tilskuddene til jordbruket gjøres mer produksjonsnøytrale bl.a. gjennom arealstøtte. Dette forutsetter en effektivisering av melkeproduksjonen ved bedre tilretteleggelse for samdrift og mer rasjonelle driftsløsninger. Profilen på tilskuddsordningene bør endres slik at innsats og initiativ belønnes enten gårdsbruket er stort eller lite.

Landbrukspolitikken må utformes slik at den samlede støtten til landbruket kan reduseres. For å sikre forbrukerne lave matvarepriser mener Høyre at importvernet og markedsreguleringen bør nedtrappes.

For norsk landbruk bør produksjon av trygg og ren mat betraktes og utnyttes som et konkurransefortrinn. Det bør være et system for merking av matvarer hvor forbrukerne informeres om hvor varen er produsert og hvilke tilsetningsstoffer den inneholder.

Utmarksressursene representerer et betydelig verdiskapingspotensial. Høyre vil trygge grunneiernes rettigheter til jakt og fiske, mineralforekomster og skogressurser. For å styrke økonomien i skogbruket vil Høyre selge statens produktive skogeiendommer. For å opprettholde den totale verdiskapingen av norsk skogbruk, vil Høyre gi skogbruket konkurransedyktige rammebetingelser

6.9 Maritime næringer

Gjennom flere generasjoner har norsk skipsfart bygget opp kompetanse som har gjort den til en næring hvor Norge er ledende i verden. Samtidig er skipsfarten en av de mest internasjonalt konkurranseutsatte næringer hvor kompetanse er vårt viktigste konkurransefortrinn. En levedyktig skipsfartsnæring er viktig for bosetningen i distriktene, for distriktsutbygging og industri som skipsbygging og produksjon av maritimt utstyr. Høyre vil gi skipsfarten rammebetingelser som gjør det attraktivt også i fremtiden å være lokalisert i Norge. Høyre vil innføre nye regler for opprydding etter skipsforlis, slik at miljøkatastrofer unngås.

6.10 Tilgang på arbeidskraft

Norge vil de nærmeste årene oppleve knapphet på arbeidskraft. Høyre vil øke tilgangen på arbeidskraft fra flere kilder:

- Frigjøring av arbeidskraft gjennom omstilling (fornyelse) og bruk av konkurranse i offentlig sektor.
- Øke antall år i yrkesaktiv virksomhet. Økningen må skje både gjennom tidligere inngang og senere utgang av arbeidslivet. Høyt utdannede må komme tidligere i arbeid gjennom en raskere gjennomstrømning i høyere utdanning. Den reelle pensjonsalder må økes i forhold til i dag ved at det blir mer lønnsomt for eldre arbeidstakere å være i arbeid fremfor å gå av med pensjon.
- En aktiv oppfølging av trygdede og sosialhjelpsmottagere for å bringe flest mulig raskt tilbake i arbeid. Det må bli økt tilrettelegging for funksjonshemmede på arbeidsmarkedet. Dette er både en fordel for samfunnet, som får økt tilgang på arbeidskraft og lavere utgifter, og for den enkelte, som aktivt hjelpes til å bli selvhjulpen.
- Frigjøre arbeidskraft som følge av reduserte næringsoverføringer. Dette kan medføre smertefulle omstillinger. Desto viktigere er det å gjøre dem i økonomiske oppgangstider hvor de som blir berørt, lett kan finne arbeid i andre næringer.
- Åpne for arbeidsinnvandring også fra land utenfor EØS-området.
- Øke sysselsettingen blant de innvandrere som allerede er her i landet. Innvandrere har tradisjonelt møtt problemer på arbeidsmarkedet. Noe skyldes språkproblemer, men noe skyldes også fordommer og mer eller mindre bevisst diskriminering. Det er sløsing med ressurser ikke å benytte innvandrernes kvalifikasjoner. Høyre tror imidlertid ikke på kvotering og andre tvangstiltak for å få arbeidsgivere til å ansette personer med innvandrerbakgrunn. Mennesker skal ikke tildeles fordeler eller ulemper på bakgrunn av gruppetilhørighet, men likebehandles med respekt for personlige egenskaper. Høyre vil at arbeidet overfor fremmedspråklige langtidsledige skal være høyt prioritert for arbeidsmarkedsetaten. Flyktninger må raskt integreres i arbeidsmarkedet fremfor å bli sosialhjelpsmottagere. Høyre vil derfor at det etableres et program som kombinerer arbeidspraksis og norskopplæring ved bosetting i kommunene.
- Lettere å få godkjent utenlandsk utdanning, og å få komplettert utdanningen for å tilfredsstille norske krav. Mange innvandrere har høy faglig kompetanse og god utdanning fra hjemlandet, men det kan være et problem å få den godkjent i Norge. For å gjøre det lettere for innvandrere å få utnyttet sin kompetanse på det norske arbeidsmarked mener Høyre det må bli lettere å få godkjent utdanning fra utlandet.

6.11 Nye arbeidsmønstre

Arbeidslivet er i endring. Stadig flere har høyere utdanning. Arbeidstakerne har større forventninger og stiller høyere krav enn før. Stadig flere vil ha mer selvstendige arbeidsoppgaver, og velge å arbeide til andre tider enn tidligere.

Moderne bedrifters viktigste ressurser er den enkelte medarbeiders kunnskap og kompetanse. Det blir stadig sterkere konkurranse mellom bedriftene for å tiltrekke seg dyktige medarbeidere. Mange skifter hyppig mellom arbeidsgivere, andre begynner for seg selv, eller i et selvstendig arbeidsfellesskap med stadig nye oppdragsgivere. Den tradisjonelle, faste tilknytningen mellom arbeidsgiver og arbeidstaker blir utfordret. Det samme gjelder forholdet mellom utdanning og arbeid.

6.12 Arbeidsmiljøloven må forenkles

Godt arbeidsmiljø og gode samarbeidsforhold er viktige forutsetninger for produktivitet i arbeidslivet. Høyre mener at arbeidsmiljøloven må forenkles. Et godt fysisk og psykisk arbeidsmiljø er viktig, både for trivsel og helse, og dette bør fortsatt lovfestes. På andre områder er imidlertid arbeidsmiljøloven moden for en revisjon. Valgfriheten, kreativiteten og effektiviteten i det nye arbeidslivet må ikke begrenses av rigide krav og paragrafrytteri. Begrensningene i frivillig overtid og forbudet mot midlertidige ansettelser må fjernes.

6.13 Nye belønningssystemer

Nye arbeidsmønstre har også gitt nye belønningssystemer. I stedet for høye faste lønninger velger mange bedrifter å tilby medeierskap i form av aksjer eller opsjoner. Dermed skapes et sterkere økonomisk fellesskap mellom de ansatte og bedriften.

Høyre ønsker mer individuell avlønning i offentlig sektor. Lønn må være et virkemiddel for å rekruttere og beholde kompetent arbeidskraft også for offentlige arbeidsgivere. Organiserte og uorganiserte arbeidstakere må være likestilt i alle deler av arbeidslivet.

7. Mer brukervennlige offentlige tjenester

7.1 Brukeren i sentrum

Høyre vil ha en offentlig sektor innrettet mot det enkelte menneskes behov for tjenester. Vi er alle forskjellige som mennesker, med hver våre behov. Det er derfor viktig med et mangfold av tilbud. Høyre vil reformere offentlig tjenesteproduksjon ved å skille mellom bestiller og utfører av tjenestene. Det offentlige skal fortsatt ha ansvaret for bestillerrollen, mens vi vil slippe til private når det gjelder utførelsen av tjenesten.

Høyre vil gjøre offentlig sektor til en god arbeidsplass med interessante og utfordrende arbeidsoppgaver, hvor de ansatte kan tilbys fleksibel arbeidstid og konkurransedyktig lønn. Gjennom å slippe private til der offentlig sektor tidligere har vært enerådende, blir det også konkurranse om arbeidskraft som hittil bare har hatt offentlig sektor som marked. Det offentlige vil da i større grad måtte tilby konkurransedyktige lønns- og arbeidsvilkår for å kunne rekruttere kompetent personell.

Privat eierskap desentraliserer makt og stimulerer til samfunnsengasjement. Det omfattende offentlige eierskapet har ført til en uheldig maktkonsentrasjon der færre beslutninger fattes av enkeltmennesker og selvstendige, private eiere. Høyre mener at makten må fordeles og samfunnet organiseres slik at borgerne daglig er aktive beslutningstagere.

7.2 Fremtidens utfordringer

Velferdssamfunnet står overfor store utfordringer. Ny medisinsk teknologi og endret livsførsel gjør at vi lever lenger. Andelen eldre over 80 år vil dobles de neste 50 årene. Samtidig reduseres den reelle pensjonsalderen, slik at det blir stadig færre yrkesaktive for hver pensjonist. Ordninger som avtalefestet pensjon har lagt til rette for at stadig flere velger å slutte å arbeide før 67 år. Den gjennomsnittlige avgangsalderen er nå nede i 58 år.

Sykdommer man tidligere ikke kunne helbrede, har man i dag funnet medisiner mot og behandling for. Etterspørselen etter helsetjenester vil øke. Vi forventer god behandling med det siste innen medisinsk teknologi, uten at dette skal koste noe for den enkelte. Etterspørselen er nærmest ubegrenset, og bare økonomien setter grenser. Dette stiller krav til prioriteringen av de tjenester det offentlige skal ta ansvar for. Utviklingen stiller også krav til mer effektiv organisering av helsetjenestene.

7.3 Modernisering gir økt trygghet

Høyre mener Norge får for lite ut av de ressursene som settes inn i offentlig sektor. Høyre vil arbeide for en omfattende modernisering av offentlig sektor. Omfattende reformer når det gjelder organiseringen av offentlig sektor, er nødvendig for å sikre den enkelte de nødvendige tjenestene når man får behov for dem. Vi er i dag avhengige av politiske beslutninger for å få en god utdanning for våre barn, behandling når vi blir syke, og pleie og omsorg når vi blir gamle. Høyre vil styrke brukernes innflytelse over tilbudet, og legge til rette for et mer variert og mangfoldig tilbud gjennom å slippe private og frivillige organisasjoner til i konkurranse om bedre og mer kostnadseffektive tjenester.

Høyre fastholder det offentliges ansvar for å finansiere grunnleggende velferdstjenester knyttet til utdanning, helse, pleie og omsorg. Offentlig ansvar for finansiering betyr ikke at det offentlige også må produsere tjenestene. Høyre vil slippe private til i konkurranse med det offentlige om å gi oss de beste tjenestene til lavest mulig pris. I dagens situasjon med offentlig monopol på produksjon av mange tjenester, har man ikke det samme kravet til effektiv produksjon og fornyelse som i et marked med fri konkurranse.

Det offentlige bør konsentrere seg om rollen som bestiller av velferdstjenester på vegne av befolkningen, og formulere og stille krav til disse tjenestenes kvalitet og innhold. Et skille mellom bestiller- og utførerrollene vil legge til rette for økt oppmerksomhet om tjenestenes kvalitet. Det må legges vekt på godt samarbeid med de ansatte i slike omstillingsprosesser.

Høyre vil kombinere markedets fortrinn med hensyn til å produsere varer og tjenester med en offentlig finansiering som sikrer alle adgang til elementære velferdsgoder, uavhengig av personlig økonomi. Dette kan skje ved bruk av anbud, eller gjennom stykkprisbaserte finansieringsordninger der pengene følger brukeren til den tilbyder brukeren velger, offentlig eller privat.

7.4 Reform for et bedre helsevesen

Høyre vil arbeide for en kraftig forbedring av det norske helsevesen gjennom å tilføre mer ressurser, og gjennom omorganisering slik at ressursene går mer direkte til behandling av den enkelte pasient. Høyre vil gi pasienten lovfestede rettigheter til nødvendig helsehjelp.

Helsevesenet lider av åpenbare mangler. Organiseringen bidrar til en lite effektiv ressursbruk; det gjelder både menneskelige, økonomiske og tekniske ressurser. Sammenlignet med andre land er antall leger høyt i forhold til folketallet. Nesten halvparten av sykepleierne arbeider deltid, og mange utdannede sykepleiere arbeider utenfor helsetjenesten. Kostbart medisinsk utstyr står ubrukt store deler av døgnet.

Gjennom nye informasjonskanaler som Internett har pasienter fått lettere adgang til kunnskap om egen sykdom. Pasientene vet mer om egen helse og vil mer enn før stille krav til helsevesenet. Dersom det offentlige helsevesenet ikke kan gi et tilfredsstillende tilbud, vil pasientene i større grad søke private alternativer for egen regning. Fremveksten av private klinikker og helseforsikringsordninger er eksempler på det.

7.5 Statlig ansvar – fristilt sykehus

Høyre vil overføre ansvaret for sykehusene til staten. I dagens system er ansvaret for sykehussektoren delt mellom fylkeskommunene og staten. Det gir uklare ansvarsforhold og spill mellom forvaltningsnivåene. Pasientene er best tjent med at ansvaret for sykehusene entydig plasseres hos storting og regjering.

Samtidig som det politiske ansvaret samles på statlig nivå, vil Høyre gjennom fristilling gi sykehusene utstrakt lokal frihet til å drive profesjonelt uten politisk og byråkratisk overstyring. Høyre vil fristille sykehusene som selvstendige juridiske enheter, som står fritt til å ta beslutninger om drift og investeringer for å sikre et effektivt og kvalitativt godt tilbud. Sykehusene er komplekse organisasjoner som kontinuerlig må forholde seg til endringer som følge av ny medisinsk teknologi og nye krav når det gjelder pasientrettigheter og brukerstyring, som fritt sykehusvalg og en finansiering hvor pengene følger pasientene. Dette stiller krav til profesjonell ledelse og en friere stilling for sykehusene.

Det offentlige har ansvar for finansiering og for at et tilstrekkelig tilbud om helsetjenester foreligger. Men offentlig ansvar for å tilby tjenester behøver ikke bety offentlig produksjon. På produksjonssiden bør det derfor legges til rette for størst mulig konkurranse mellom tilbyderne.

Høyre vil slippe private aktører til i det offentlig finansierte helsevesenet og legge til rette for konkurranse mellom private og offentlig eide sykehus. Høyre vil åpne for salg av offentlige sykehus til private. Dersom private kan drive sykehus bedre enn det offentlige, bør de få anledning til det.

Høyre mener at pengene skal følge pasientene som konsekvens av fritt sykehusvalg. Ordningen med innsatsstyrt finansiering må videreutvikles og forbedres slik at den blir mer forutsigbar for sykehusene og i større grad oppmuntrer til effektivitet og legger til rette for økt aktivitet. Refusjonssatsen må økes, og refusjonene må innrettes slik at de i større grad gjenspeiler sykehusenes reelle kostnader. Psykiatri og sykehusenes funksjoner når det gjelder forskning og undervisning bør fortsatt finansieres gjennom rammebevilgninger.

7.6 Lovfestet rett til nødvendig helsehjelp

Høyre vil lovfeste pasientens rett til nødvendig helsehjelp innen medisinsk fastsatte frister. Dersom fristen ikke oppfylles, skal pasienten tilbys behandling ved privat sykehus eller i utlandet for det offentliges regning. Det er pasientens behov for behandling som skal være styrende, ikke hensynet til at behandling nødvendigvis må skje ved et offentlig sykehus.

7.7 Helserevisjon – Ny teknologi

Høyre vil benytte helserevisjonsfirmaer for å foreta internasjonale sammenligninger av effektivitet, kvalitet og behandlingsmetoder i helsevesenet. Slike sammenligninger vil gi grunnlag for mer effektiv organisering av helsevesenet.

Høyre mener at helsevesenet i større grad må ta i bruk moderne informasjons- og kommunikasjonsteknologi slik som IT-baserte løsninger innen behandling av pasientdata, telemedisin og Internett.

7.8 Prioritering

En rivende medisinsk-teknologisk utvikling gjør at helsevesenet i dag kan tilby behandling mot sykdommer som tidligere var uhelbredelige. Denne utviklingen vil fortsette i et enda raskere tempo. Så lenge helsetjenester tilbys gratis av det offentlige, vil etterspørselen være nærmest ubegrenset. Politiske myndigheter må derfor prioritere hvilke helsetjenester som skal være det offentliges ansvar, og hvilke tjenester den enkelte helt eller delvis må finansiere selv.

For å sikre et medisinsk-faglig grunnlag for prioriteringer når det gjelder retten til nødvendig helsehjelp, vil Høyre opprette faggrupper som skal gi råd om prioriteringer innen sine fagfelt, og styrke det tverrfaglige, samordnende prioriteringsutvalget som skal gi råd om prioritering mellom faggrupper.

Høyre vil innføre egenandeler for enkelte lavt prioriterte tjenester. Moderat bruk av egenbetaling for lavt prioriterte tjenester kommer ikke i konflikt med hensynet til en rettferdig fordeling av helsegodene.

Høyre vil skjerme kronikere og andre med stort behov for helsetjenester gjennom et nytt egenandelstak som dekker utgifter disse har til helsetjenester og legemidler som i dag ikke dekkes under det ordinære egenandelstaket.

Høyre vil øke satsingen på behandling for trygdepenger. Det er god økonomi for samfunnet å gi sykemeldte raskere behandling slik at de kan vende tilbake til arbeidslivet.

Innen medisinsk forskning har kvinnehelse vært et lite prioritert område. Høyre vil styrke forskningen på kvinnehelse og kvinnesykdommer.

7.9 Psykiatri

Høyre vil styrke det psykiatriske behandlingstilbudet innen forebygging, behandling og ettervern. For å sikre forsvarlig behandling av psykiske lidelser vil Høyre arbeide for en balanse mellom behandlingsplasser i institusjon og tilbud i nærmiljøet for mennesker som kan bo i eget hjem.

Barne- og ungdomspsykiatrien må prioriteres, spesielt med vekt på tilbudet til mennesker som har sammensatte vansker med rusproblematikk og behov for psykiatrisk behandling. Det barne- og ungdomspsykiatriske tilbudet må bli mye mer oversiktlig og lettere tilgjengelig.

7.10 Nye muligheter og nye etiske dilemmaer

Blant annet takket være gen- og bioteknologien har vi fått en medisinsk utvikling som vil gi mange økt livskvalitet. Høyre vil derfor gi gen- og bioteknologisk forskning og produktutvikling gode rammevilkår.

Utviklingen stiller oss imidlertid overfor nye etiske dilemmaer. Mulighetene for inngrep i naturlige livsprosesser vil stadig endre seg. For Høyre er det etikken som skal sette grenser for teknologien, ikke omvendt. Adgangen til å avbryte svangerskap er problematisk i forhold til prinsippet om beskyttelse av menneskelig liv. Høyre velger likevel å støtte opp om kvinnens rett til selv å avgjøre, innen den lovbestemte tidsramme, om et svangerskap skal avbrytes eller ikke. Samfunnet har et ansvar for gjennom rådgivning og nødvendig støtte å bidra til at færre skal finne det nødvendig å avbryte svangerskap.

Utviklingen innen fosterdiagnostikk gjør at man stadig tidligere kan fastslå flere av fosterets egenskaper. Høyre vil kontinuerlig vurdere grensene og reglene for lovlig svangerskapsavbrudd. Fordi alt menneskelig liv har samme menneskeverd, mener Høyre at lovregler må utformes slik at sortering av menneskelig liv ut fra egenskaper ikke skal forekomme. Eugenisk indikasjon fjernes som selvstendig abortkriterium.

Høyre går imot kloning av menneskelig liv, også såkalt terapeutisk kloning, fordi igangsetting av liv kun av den hensikt å bruke det innenfor medisin, ikke er akseptabelt.

Ny medisinsk teknologi gir også muligheter for å kartlegge risiko for sykdommer i større grad og på et tidligere tidspunkt enn tidligere. Dette gir økte muligheter for forebygging av alvorlige sykdommer. Kartlegging av genetiske forhold som gir økt sykdomsrisiko, vil medføre etiske problemer når det gjelder hvem som skal ha tilgang til slik informasjon. Høyre vil at den enkelte skal ha rett til både å få tilgang til så vel som å få slippe informasjon om egen genetisk disposisjon for sykdommer.

7.11 Helsepersonell

Helse-Norges viktigste ressurs er menneskene som arbeider i helsevesenet. Gjennom fristilling vil Høyre gi sykehusene et selvstendig ansvar for lønns- og personalspørsmål. Ved å slippe private til vil vi skape et mer variert arbeidsmarked for helsepersonell. Det kan bidra til at sykepleiere som i dag arbeider i andre yrker, finner det mer attraktivt å vende tilbake til helsevesenet.

Høyre vil styrke utdanningskapasiteten for leger og sykepleiere. Akutt personellmangel må møtes med rekruttering utenfor Norge og fra utdannet personell i Norge som ikke lenger arbeider i helse- og omsorgssektorene.

7.12 Et inkluderende samfunn

Høyre vil arbeide for et samfunn som inkluderer alle, hvor alle deltar, hvor alle får muligheter og hvor alle får utvikle seg, etter sine evner, ønsker og behov.

Høyres sosialpolitikk innebærer ikke bare å mekanisk utbetale sosialhjelp eller trygd. En velferdsstat som gjør folk til permanente klienter, er mislykket. Høyres sosialpolitikk er å sette den enkelte i stand til å bli selvhjulpne og uavhengig av offentlig hjelp. Mennesker som har falt utenfor, skal hjelpes til igjen å ta del i samfunnet ut fra sine evner og ferdigheter.

Støtteordningene må utformes slik at alle får utnyttet sine ressurser så godt som mulig. Samtidig må det stilles krav til alle, ut fra hver enkelts evner og ressurser. Å stille krav er et uttrykk for respekt og tro på enkeltmennesket. Alle mennesker har noe å bidra med. Å være i arbeid gir selvrespekt.

Derfor vil Høyre at uføretrygdete jevnlig gjennomgår en vurdering med tanke på tilbakeføring til arbeidslivet.

Det offentlige velferdsapparatet er ikke de eneste som kan hjelpe folk til å bli selvhjulpne. Det offentlige bør kunne kjøpe tjenester fra private også på dette området.

Høyre vil omorganisere arbeidsmarkedsetaten til en kvalifiseringsetat som skal arbeide med å dyktiggjøre mennesker som har særlige problemer med å få fotfeste i arbeidsmarkedet. Høyre mener det er behov for i større grad å samordne arbeidet ved arbeidsmarkedsetaten, trygdekontorene og sosialkontorene for å raskt og effektivt kunne hjelpe mennesker til igjen å komme i arbeid igjen. Høyre vil styrke ordningen med lønns subsidier til arbeidsgivere som ansetter personer som på grunn av helseproblemer har redusert arbeidsevne.

Rusmisbruk er en vanlig årsak til at mennesker faller utenfor. Høyre vil ha en aktiv politikk overfor rusmisbrukere, hvor de får hjelp til å overvinne sitt rusmisbruk slik at de igjen kan ta ansvar for sitt eget liv. Høyre ønsker en restriktiv narkotikapolitikk med vekt på behandling og rusfrihet. For en del narkomane vil legemiddelassistert behandling være best egnet.

Det må satses på et bredt spekter av behandlingstilbud i både offentlig og privat regi. Høyre vil bruke tvangsbehandling av narkomane når det kan motivere for videre behandling med sikte på rusfrihet. Høyre vil opprette flere akutt plasser innen alkohol- og narkotikaomsorgen kombinert med en sterkere satsing på ettervern. Det helper lite med akutt plasser hvis man må returnere til sitt tidligere rusmisbrukermiljø etter avrusing. Det må tilbys verdigere botilbud til de tyngste misbrukerne, slik at de har alternativer til gaten eller hospits.

Frivillige organisasjoner har en viktig oppgave både i rusforebyggende arbeid og i behandling av rusmisbrukere. Høyre vil sikre frivillige organisasjoner rammevilkår som gjør at de fortsatt kan gjøre en viktig innsats på dette området.

Høyre mener at det er viktig å inkludere funksjonshemmede i samfunnet. Mange funksjonshemmede opplever hindringer i hverdagen. Høyre vil arbeide for å fjerne flest mulig av disse. Høyre vil dessuten arbeide for å øke yrkesaktiviteten blant funksjonshemmede. Arbeidsmarkedsetaten bør følge bedre opp for å gi funksjonshemmede et arbeidstilbud.

7.13 Reform i sykelønnsordningen

Norge har i dag en av verdens mest generøse sykelønnsordninger. Arbeidstakeren får utbetalt full lønn fra første sykedag. Den er kostbar, både for offentlige finanser og for arbeidsgiverne. Den høye kompensasjonsgraden gjør at sykelønnsordningen går langt ut over det å være et sosialt sikkerhetsnett.

Høyre vil gi arbeidstakeren økt ansvar for å komme tilbake i arbeid ved å innføre egenandeler hvor den enkelte selv betaler en del av utgiftene ved sykelønnsordningen. Redusert utbetaling av sykelønn reduserer faren for misbruk av ordningen. Høyre mener at egenandelene kun skal innføres ved egen sykdom, og ikke ved fravær knyttet til egne barns sykdom.

7.14 Familien

Venner og familie er viktige kilder til livskvalitet og velferd. Offentlige tjenester kan tilfredsstillende våre materielle behov og gi en økonomisk trygghet. Offentlig sektor kan imidlertid aldri erstatte betydningen av de nære personlige bånd til venner og familie .

Høyre vil understreke familiens rolle. Familien er den viktigste ramme om barns oppvekst. Foreldrene har hovedansvaret for barnas oppdragelse. Oppdragelsen fremmer normer, holdninger og verdier hos dem som oppdras. Det har også en verdi å oppdra, fordi det fremmer ansvarsfølelse. Foreldrekontakt gir barn forbilder. I familien er det de følelsesmessige båndene som er grunnlaget for oppdragelsen. Dette styrker omsorg, omtanke og pliktfølelse mellom mennesker på en måte som offentlige institusjoner ikke kan erstatte.

Høyre ser på ekteskapet som en viktig verdibærende institusjon, men respekterer den enkeltes valg av samlivsform. Partnerskap bygger på de samme verdier som ekteskap; vilje til gjensidige forpliktelser. For Høyre er det viktigste en trygg ramme rundt barns oppvekst, enten dette skjer i det tradisjonelle ekteskapet, i samvær med bare én av foreldrene eller i andre samlivsformer.

Økonomisk handlefrihet og mulighet til å tilpasse sin tid til barnas behov er forutsetninger for gode oppvekstvilkår. Høyre vil gi tiden tilbake til familien. Høyre vil arbeide for lavere skatter og avgifter, slik at familiene får beholde mer av egen inntekt. Høyre vil forbedre ordningen med inntektsfradrag for pass og stell av barn slik at det gis tilnærmet det samme fradrag for hvert barn ved skatteutmålingen.

Ved samlivsbrudd må hensynet til barnas beste stå i fokus. Høyre vil bedre mulighetene for rådgivning og mekling for familier med samlivsproblemer. Høyre vil arbeide for ordninger som sikrer begge foreldre god kontakt med barna ved samlivsbrudd, noe som vil stimulere til samarbeid og frivillige avtaler. Foreldrene må i utgangspunktet stilles likt ved samlivsbrudd.

7.15 Gi forbrukerne større valgfrihet

Høyre vil styrke forbrukerens valgfrihet. Det gjør det nødvendig å styrke Konkurransetilsynets uavhengighet av de politiske myndigheter. Høyre vil oppheve åpningstidsloven som et bidrag til å styrke forbrukernes valgfrihet. Lengre og mer fleksible åpningstider gjør at forbrukerne kan velge å handle varer og tjenester når det passer best. Butikkene skal få holde åpent når de ønsker det, uansett størrelsen av deres gulvareal. Kommunene skal ikke ha anledning til å begrense butikkens åpningstider. Høyre mener det bør være samme tilgjengelighet for vin som for øl, og vil tillate salg av vin og sterkøl i dagligvarebutikkene. Kommunene må få tilbake retten til å bestemme skjenketider for alkoholholdig drikke uten å være bundet av tidsrammer fastsatt av Stortinget.

7.16 Valgfrihet i barneomsorgen

Høyre vil styrke familiens frihet til å velge omsorgstilbud for barna. Høyre vil sikre foreldrenes rett til barnehageplass. Den offentlige støtten til barnehagene samles i en stykkpris som følger barna til den barnehagen foreldrene velger, uavhengig av om denne er privat eller kommunal. Dette vil føre til økt utbygging av barnehageplasser i privat regi, og gi et mer variert og mangfoldig tilbud i tråd med familiens behov. Høyre vil arbeide for å redusere foreldrebetalingen i barnehagene gjennom økt statstilskudd.

Høyre vil videreføre ordningen med kontantstøtte til småbarnsforeldre som ikke benytter seg av en offentlig subsidiert barnehageplass. For Høyre er det viktig at kontantstøtten bidrar til å sikre foreldrenes frihet til å velge mellom flere omsorgstilbud.

Høyre vil arbeide for et best mulig barnevern. Høyre vil ha hjelpeordninger som understøtter hjemmene gjennom hjelpe- og avlastningstiltak. Høyre vil arbeide for gode arbeidsvilkår for frivillige hjelpeinstanser for å støtte barnet praktisk eller sosialt der familien svikter i å skape trygge oppvekstvilkår.

7.17 Boligpolitikk

Høyre er tilhenger av et fritt boligmarked. Selv om markedet for omsetning av boliger er deregulert, er det fortsatt en del offentlige reguleringer som virker hemmende på nybyggingen. Lang saksbehandlingstid i reguleringsaker gjør at det tar tid fra etterspørselen øker til bygging av nye boliger kan iverksettes.

Høyre vil ha et inntektssystem for kommunene som gjør det lønnsomt å legge til rette for boligbygging. Høyre vil arbeide for at den offentlige saksgangen går raskere, og at det offentlige raskt frigjør arealer til boligbygging når behovet oppstår. Høyre vil arbeide for at unødige reguleringer og byråkrati kan fjernes, blant annet gjennom en oppmyking i plan- og bygningsloven.

Høyre vil ha en boligpolitikk som fokuserer på dem som skal etablere seg i boligmarkedet. Det er disse som har størst problemer med høye boligpriser fordi de ikke har en bolig å selge. Høyre vil endre Husbanken til å bli en bank for førstegangsetablerere. Det vil gi disse rimeligere lån og redusere boligutgiftene til nyetablerte. Høyre vil avvikle Husbankens krav til nedre boareal.

Høyre vil stimulere til økt sparing til egen bolig gjennom blant annet Boligspareordningen for ungdom (BSU). Denne ordningen bør forbedres ytterligere gjennom at ungdom får anledning til å sette av et høyere beløp med skattefradrag enn i dag.

Høyre er tilhenger av et godt fungerende leiemarked for boliger. Det vil hverken være god sosialpolitikk eller god ressursbruk å subsidiere eller regulere prisen på alminnelige utleieboliger. Høyre mener derfor det offentliges oppgave bør være å gi støtte direkte til leietagere med spesielle behov, eller å bidra til at det bygges utleieboliger utelukkende for leietagere i en spesiell livssituasjon.

Høyre ønsker en forsert utbygging av studentboliger. Høyre vil arbeide for økt offentlig støtte til å finansiere bygging av studentboliger. Økt tilgang på studentboliger vil føre til mindre press på det ordinære leiemarkedet.

7.18 En bedre alderdom

Høyre vil føre en politikk som gir eldre reell valgfrihet når det gjelder boforhold, økonomi og muligheten til å realisere egne ønsker gjennom arbeidsinnsats og aktivitet.

Høyre vil legge til rette for at alle eldre skal kunne bo i eget hjem så lenge de er i stand til det og ønsker det. Høyre mener at nødvendig pleie og omsorg skal være et offentlig ansvar, men legger til grunn at boligen er et personlig ansvar for den som er i stand til det.

Høyre mener at det må bli lettere å etablere institusjoner som andelslag, hvor den eldre selv kjøper og eier en boenhet i fellesskap, tilrettelagt for kvalifiserte pleie- og omsorgstjenester.

Høyre mener at konkurranseutsetting av pleie- og omsorgstjenester vil bidra til å gi brukerne bedre tjenester som er mer i tråd med individuelle behov, og mer effektiv ressursutnyttelse for kommunene. Kommunenes hovedansvar er å sikre befolkningen tilgang til pleie- og omsorgstjenester av høy kvalitet. Dette ansvaret kan best ivaretas gjennom å skille bestiller- og utførerrollene slik at kommunen konsentrerer seg om bestillerrollen og stiller krav til tjenestene, mens det på utførersiden åpnes for konkurranse om å få levere tjenestene.

Høyre vil legge til rette for at den eldre selv i størst mulig grad skal få velge sykehjem eller andre bo- og servicetilbud. Høyre vil følge opp "Handlingsplan for eldreomsorgen" slik at alle sykehjemsbeboere som ønsker det, kan få tilbud om enerom. En stadig økende befolkning av de eldste eldre gjør at det må satses sterkere på geriatri.

7.19 Eldre er en ressurs

Mange eldre ønsker å være aktive med anledning til fortsatt å delta i samfunnslivet på alle plan. Norge har i dag mangel på arbeidskraft. Samtidig har den faktiske pensjoneringsalderen falt jevnt de siste tiårene, til tross for at eldre både lever lenger, og holder seg friske lenger enn før. Det er svært stor variasjon mellom eldre arbeidstakere når det gjelder helse og funksjonsdyktighet, og hvorvidt man ønsker å være i arbeid. Høyre vil legge til rette for økt arbeidsdeltagelse blant eldre. Eldre må få frihet til å velge om de ønsker å stå i arbeid også ut over den formelle pensjonsalderen. Skatte- og pensjonssystemet må utformes slik at det er lønnsomt å være i aktivt arbeid så lenge som mulig. Det må også bli lettere å kombinere pensjon og deltidsarbeid. Høyre vil øke grensen for hva pensjonister kan tjene uten avkorting i pensjonen.

7.20 Trygghetsreform av Folketrygden

I tiårene som kommer vil det bli flere pensjonister, både i antall og i forhold til den yrkesaktive delen av befolkningen. Samtidig vil pensjonistene ha opptjent mer tilleggspensjon enn i dag. Til sammen vil denne utviklingen føre til en kraftig økning i de årlige pensjonsutbetalingene. For å sikre pensjonene og samtidig unngå dramatiske skatteøkninger, er det avgjørende at det i årene som kommer settes av midler til å betale fremtidens pensjoner.

I dag loves vi fremtidige ytelser fra Folketrygden, uten at det settes av midler til å innfri løftene. De stadig større utbetalingene til pensjoner må dekkes gjennom årlige skatte- og avgiftsinnbetalinger, og det som mer eller mindre tilfeldig er spart opp. Samtidig er ikke de opptjente rettighetene i Folketrygden reelle rettigheter i juridisk forstand. Gjennom Folketrygden gis det i dag løfter som hverken er finansiert eller bindende, og mange føler stor usikkerhet når det gjelder nivået på fremtidige pensjonsutbetalinger fra Folketrygden.

For Høyre er det viktig at den enkelte kan ha tillit til at opparbeidede pensjonsrettigheter faktisk vil bli utbetalt. Dette er avgjørende for å skape trygghet for egen alderdom. Derfor vil Høyre gjennomføre en trygghetsreform av Folketrygden, ved å sette av penger til de fremtidige pensjonene og gi den enkelte eiendomsrett til midlene.

Høyres trygghetsreform av Folketrygden innebærer at tilleggspensjonene som opptjenes fremover, skal bli privat eiendom, ved at deler av trygde- og arbeidsgiveravgiften gjøres om til obligatoriske pensjonsinnskudd som settes inn i private pensjonsfond. Den enkelte skal selv kunne bestemme hvem som skal forvalte pengene og hvordan de skal investeres. Staten skal fortsatt ha ansvar for å finansiere tilleggspensjonsopptjening basert på omsorgsforpliktelser og ved uførhet. Pensjonsordningene må også gjøres mer fleksible, slik at det å vente med å pensjonere seg fører til økt pensjon.

Samtidig vil Høyre respektere og sikre opptjente rettigheter i Folketrygden. Allerede opptjente pensjonsrettigheter skal sikres gjennom opprettelsen av et pensjonsfond.

Gjennom denne trygghetsreformen av Folketrygden vil Høyre bruke olje- og gassinntektene til å sikre fremtidens pensjoner gjennom oppbygging av fond.

8. Et enklere Norge

8.1 Bedre offentlig forvaltning

Høyre vil sette det enkelte menneskes behov som bruker i sentrum når det gjelder kommunal og statlig administrasjon. Offentlige kontorer skal tilpasse sine åpningstider til brukernes behov, og gi rask og god service. Høyre mener at offentlig forvaltning gjennom bruk av Internett skal være tilgjengelig hele døgnet.

Høyre vil redusere det offentliges regulering av folks hverdag. Det bør være færre og enklere lover og forskrifter for innbyggerne å forholde seg til. Høyre vil blant annet forenkle plan- og bygningsloven.

Gjennom at det offentlige i mindre grad vil regulere folks hverdag vil også behovet for offentlig saksbehandling reduseres.

For næringslivet er en effektiv offentlig sektor viktig. Internasjonal konkurranse synliggjør i større grad enn tidligere svakheter i offentlig forvaltning. Offentlig byråkrati kan både være en konkurransefordel og en konkurranseulempe, avhengig av om den fungerer effektivt eller ikke.

Høyre vil ha et slankere og mer effektivt byråkrati, som kan frigjøre ressurser til offentlige kjerneoppgaver. Høyre vil arbeide for å bygge ned eller slå sammen offentlige kontorer og direktorater der det er naturlig. Dette vil frigjøre ressurser fra dobbeltarbeid og gjøre det lettere for brukerne å finne frem ved at de kan forholde seg til færre offentlige kontorer.

Høyre vil forenkle de regionale statlige organer. Statlige forvaltningsorganer på lokalt nivå underlegges fylkesmannen. Overprøving av kommunale vedtak begrenses til legalitetskontroll og klage på saksbehandlingen.

8.2 Et levende demokrati

Høyre mener at et demokrati ikke bare innebærer retten til å velge hvem som skal ta de politiske beslutningene. Den viktigste delen av et demokrati er å gi hvert enkelt menneske retten til å ta egne beslutninger for det som angår ens eget liv. Noen beslutninger må likevel overlates til fellesskapet, og Høyre ønsker å styrke den enkeltes innflytelse også over hvem som skal ta overordnede politiske beslutninger. Høyre vil arbeide for en valgreform som gjør at hver enkelt stemme i større grad enn i dag skal veie like mye, uavhengig av hvor i landet man bor.

Høyre vil dessuten arbeide for at velgerne ikke bare skal ha innflytelse på hvilke partier som blir representert på Stortinget, men også over hvilke enkeltpersoner som velges. Høyre vil derfor ha et element av personvalg også ved stortingsvalg.

8.3 Livskraftige lokalsamfunn

Høyre legger borgernes frie valg av livsform og bosted til grunn for sin politikk. Høyre ønsker livskraftige lokalsamfunn i distriktene så vel som i byområdene i og med at distriktene og byregionene står i et gjensidig avhengighetsforhold.

Stadig flere mennesker velger å bo i byområder. Det henger nøye sammen med endringer i utdanningsnivå og nye forventninger til kulturtilbud og arbeidsmuligheter. Denne utviklingen er ikke begrenset til de største byene, men finner sted over hele landet i regionale sentra, lokale tettsteder og forsteder til de største byene. For Høyre er det verken ønskelig eller mulig å endre enkeltmenneskers valg av bosted. Politikken må legges opp slik at valgfriheten blir reell. Vekstkommunene må settes raskere i stand til å møte nye krav til infrastruktur, særlig rettet mot barn og ungdom.

8.4 Avvikling av fylkeskommunen

Høyre vil nedlegge fylkeskommunen. Ved å redusere antallet forvaltningsnivåer til to vil de politiske ansvarsforholdene bli klarere. Gjennom redusert byråkrati og dobbeltarbeid vil vi frigjøre ressurser som kan brukes til å yte befolkningen bedre offentlige tjenester.

Hensynet til et best mulig tilbud må være styrende for hvordan vi organiserer offentlig sektor. Sykehus og videregående skoler er i dag fylkeskommunenes viktigste oppgaver. Høyre vil at staten skal ha ansvar for sykehusene og kommunene ansvar for de videregående skolene og institusjoner knyttet til rusmiddelomsorg og barnevern. Fylkesveiene omklassifiseres til riks- eller kommuneveier.

Kommunene må bli slagkraftige enheter som kan ivareta disse nye oppgavene på en tilfredsstillende måte. Høyre ønsker mer effektive primærkommuner gjennom kommunesammenslåing eller et mer forpliktende kommunalt samarbeid. Det må derfor stimuleres til at kommuner finner det tjenlig å slå seg sammen.

8.5 Økt selvstyre for kommunene

Høyre vil styrke det kommunale selvstyret. Ved å tydeliggjøre det politiske ansvaret styrkes demokratiet. Økt kommunalt selvstyre kan gi ulikheter mellom kommunene. Dette er positivt, dersom slike ulikheter avspeiler forskjellige politiske prioriteringer og ulike lokale forhold. I dag avspeiler ulikheter mellom kommunene først og fremst skjevheter i inntektssystemet for kommunene. Høyre vil derfor endre dette slik at det gir mulighet for et likeverdig tjenestetilbud, og baseres på andel av befolkningen, befolkningens sammensetning og andre objektive kriterier for kostnadsulikheter mellom kommunene. Høyre vil ha økt kommunalt selvstyre også når det gjelder arealdisponering.

Inntektssystemet må dessuten innrettes slik at det oppmuntrer til næringsutvikling i kommunene. Derfor må en andel av selskapsskatten tilbakeføres til kommunene.

Økt selvstyre krever fjerning av alle øremerkede tilskudd som ikke er et ledd i fristillingsreformene og baserer seg på "pengene følger brukeren"-prinsippet. Det er også behov for en radikal gjennomgang av de lover, forskrifter og regler som staten bruker for å styre kommunene. Mer frihet vil gi bedre tjenester og mer effektive kommuner.

9. Miljø for fremtidens generasjoner

9.1 Miljø

Høyre vil sikre at fremtidige generasjoner får de samme muligheter til naturopplevelser og velstand som dagens. Forvaltningen av naturen er en forpliktelse på tvers av generasjonene. Hver generasjon har en forpliktelse til å overlate jorden til den neste i minst like god forfatning som man selv fikk den fra den forrige. Derfor legger Høyre føre-var og forurenseren-betaler prinsippene til grunn for miljøpolitikken, samt at hensynet til miljø skal ivaretas på alle politikkområder.

Uttak av ikke fornybare ressurser må være balansert slik at man ikke ødelegger grunnlaget for fremtidige generasjoner, og økonomisk verdiskaping må være innenfor naturens tålegrenser.

Mange mennesker plages av støy og forurensning, allmennhetens adgang til naturområder blir gradvis redusert, og det biologiske mangfoldet er truet. Derfor vil Høyre øke bevilgningene til miljøforskning og utvikling av miljøteknologi, legge vekt på kostnadseffektive tiltak som gir mest miljø for pengene, arbeide aktivt for forpliktende internasjonale miljøavtaler og finne en god balanse mellom bruk og vern av naturressursene.

9.2 Kamp mot forurensning

Det er en økende miljøbevissthet i næringslivet. Flere og flere bedrifter ser at investeringer i miljøvennlig teknologi kan gjøres til et konkurransefortrinn. Gjennom en kombinasjon av miljøkrav og økte bevilgninger til forskning vil Høyre stimulere norske bedrifter til å ligge i forkant internasjonalt. I tillegg må reguleringer og avgifter som virker hemmende i forhold til miljøvennlig teknologi fjernes.

For å redusere forurensning av luft, vann og jord er det nødvendig å kombinere virkemidler. Høyre mener at skatte- og avgiftssystemet må utformes slik at det lønner seg å opptre miljøvennlig. Høyre vil ta i bruk kvotehandling som miljøpolitisk virkemiddel både nasjonalt og internasjonalt for å redusere klimagassutslippene. Et slikt system vil sikre at vi får mest mulig miljø ut av de kronene som investeres, og vil gjøre det mulig å komme lenger i kampen mot klimatrusselen. For en del utslipp vil fortsatt konsesjonsbehandling med utslippstillatelse være nødvendig.

9.3 Friluftsliv

Mulighet for naturopplevelser er viktig for folks naturforståelse og miljøengasjement. Sikring av naturområder er derfor viktig. Høyre mener at den private eiendomsrett er den som best sikrer en forsvarlig forvaltning av naturområder. Private grunneiere har personlig interesse av å forvalte sin eiendom i et langsiktig perspektiv slik at verdiene holdes i hevd gjennom hele livsløpet og kan overlates til neste generasjon i minst like god stand som i dag.

Høyre vil være forsiktig med inngrep i den private eiendomsrett som reduserer grunneiernes bruksrett. Der hvor det offentlige griper inn med vernevedtak, mener Høyre at grunneiernes må sikres full erstatning for redusert bruksverdi. Vern må ikke hindre næringsvirksomhet som ikke belaster naturen. Samtidig må lokale interesser bli hørt. I noen tilfeller vil frivillige avtaler mellom staten og grunneiere være et alternativ til tradisjonelt vern.

Høyre vil bevare allemannsretten til fri ferdsel i utmark og sikre adgangen til naturområdene. Staten har sikret store områder langs kysten og langs vassdrag til friluftsfremgang, blant annet gjennom byggeforbudet i strandsonen. For å øke tilgangen på friluftsområder må staten både kjøpe eiendommer og legge ut egnede statseide områder til friluftsfremgang. Kystområder som

tidligere var disponert til forsvarsformål, er spesielt aktuelle. Høyre ønsker ikke ytterligere innstramning i kommunenes muligheter til å gi dispensasjon fra byggeforbudet.

9.4 Biologisk mangfold

Høyre vil ta vare på det biologiske mangfoldet og mener at dette best kan ivaretas gjennom en kombinasjon av vern og bærekraftig bruk. Å sikre det biologiske mangfoldet må prioriteres i arbeidet med Lokal Agenda 21. Forsuringer er en av de største truslene mot biologisk mangfold i Norge, særlig i vassdragene. Denne forurensningen kan også gi helseskader og skader på vegetasjon, avlinger og materialer.

Fordi størstedelen av den kommer fra utlandet, vil internasjonale forpliktende avtaler være nødvendig for å løse problemene. Høyre mener derfor at det er viktig for Norge å støtte EUs arbeid med å etablere nasjonale utslippskrav, og at det blir arbeidet for tiltak i våre nærområder, deriblant i Nordvest-Russland. I tillegg må det bevilges tilstrekkelige midler til oppryddingstiltak og kalking av sure vassdrag i Norge.

Utslipp og bruk av miljø- og helseskadelige kjemikalier og metaller er en alvorlig miljøtrussel. Kjemikalier og metaller fører til alvorlige helseskader som forgiftninger, allergi og enkelte kreftformer. I tillegg til internasjonalt samarbeid om å begrense tilførselen fra langtransporterte forurensningskilder må det gjennom avgiftssystemet og offentlig innkjøpspolitikk stimuleres til redusert bruk av skadelige kjemikalier.

Den omfattende petroleumsvirksomheten på norsk sokkel og skipsfarten langs norskekysten forutsetter en høy oljevernberedskap på de mest utsatte stedene langs kysten, med hensyn til både trafikk og geografi. Med økt aktivitet i Norskehavet og i Barentshavet mener Høyre det er nødvendig å styrke både miljøkompetansen og oljevernberedskapen i Nord-Norge.

Høyre vil prioritere arbeidet med å rydde opp i gamle miljøsynder. Miljøgifter, som PCB, er en trussel mot både mennesker og dyr. Forurensere må betale for oppryddingen. I mange tilfeller er likevel ansvarsforholdene for gamle synder uklare. Det bør derfor etableres et eget oppryddingsfond i et samarbeid mellom myndighetene og næringslivet for å fjerne miljøgiftene fra naturen eller begrense skadevirkningene.

Rovdyrforvaltningen er en avveining av hensynet til biologisk mangfold og hensynet til husdyrhold og dyrevern. Høyre vil kombinere målsettingen om levedyktige rovdyrstammer med aktive utmarksnæringer. For å sikre at begge hensyn ivaretas, mener Høyre det er nødvendig med en ny og helhetlig gjennomgang av rovdyrpolitikken. Det må fortsatt gis anledning til å ta ut skadedyr.

Høyre vil styrke innsatsen for å bevare de ville laksebestandene gjennom å opprette nasjonale laksevassdrag og fjorder.

9.5 Avfall

Det er viktig å øke bruken av positive økonomiske virkemidler for å begrense avfallsmengden, og stimulere til gjenvinning av ulike typer avfall. Høyre vil arbeide for en bevisst offentlig innkjøpspolitikk, avgiftsfritak for gjenvinnbare varer, samt avgifter og andre virkemidler som stimulerer til redusert avfallsmengde. Høyre vil arbeide for at forbrukere, bedrifter og offentlig virksomhet betaler renovasjonsavgift etter hvor mye avfall de leverer og/eller hvordan dette er sortert.

9.6 Luftkvalitet

Den lokale luftkvaliteten er viktig for helse- og trivselstilstanden. Hovedårsakene til luftforurensning er veitrafikk, vedfyring og langtransportert luftforurensning. Strengere EU-krav til utslipp fra veitrafikken vil bedre luftkvaliteten også i Norge. Høyre er skeptisk til omfattende bruk av forbud og straffetiltak. Høyre ønsker primært positive tiltak, som avgiftslettelse, stimulering til investeringer i miljøvennlig teknologi og panteordninger for å oppmuntre folk til å handle miljøvennlig og redusere utslippene.

For å redusere utslippene og redusere rushtidsproblemene i de store byene vil Høyre øke satsingen på kollektivtransport. Høyre vil også stimulere bruken av transportmidler med liten eller ingen forurensning som el-biler og gassdrevne ferger, busser og biler. Høyre vil dessuten øke forskningsinnsatsen på hydrogen som miljøvennlig energikilde for bl.a. transportsektoren.

9.7 Energi

Hoveddelen av norsk kraftproduksjon kommer fra vannkraft. Norge importerer i tillegg betydelige mengder kraft i år med normal nedbør. Med de begrensninger som er lagt på videre utbygging, er epoken med store vannkraftutbygginger over. Høyre mener at hensynet til kommende generasjoners naturopplevelser tilsier en restriktiv holdning til videre vassdragsutbygging, og at vi lar de aller fleste vassdrag som står igjen forbli urørt. Det bør i stedet satses på modernisering og oppgradering av eksisterende kraftverk og kraftoverføringsnett.

Energien Norge importerer, kommer fra mange forskjellige kilder, blant annet sterkt forurensende kullkraftverk. Høyre vil derfor åpne for innenlandsk bruk av naturgass til bl.a. kraftproduksjon for å erstatte mer forurensende energikilder. Gasskraftverk må betale for sine klimagassutslipp gjennom å kjøpe utslippskvoter når det nasjonale og internasjonale kvotesystemet er på plass. Nasjonale og internasjonale virkemidler må sikre at mindre forurensende energikilder får et konkurransefortrinn.

Norge er i dag en ledende energinasjon i Europa. Skal vi bevare og styrke denne posisjonen må vi være i fremste rekke når det gjelder forskning på miljøvennlige energikilder. Det er store gevinster å hente på energiøkonomisering både i offentlige bygg, i industrien og i husholdningene. Høyre vil derfor øke bevilgningene til forskning og stimulere til ENØK og økt energieffektivitet.

Naturen på Svalbard er sårbar for inngrep. For Høyre er det en forutsetning at forskning, industriell aktivitet, gruvedrift og reiselivsnæring foregår på en miljøvennlig og mest mulig skånsom måte. Næringene skal drives på en økonomisk sunn basis uten driftstilskudd fra staten. Under disse forutsetningene går Høyre inn for å gjøre driften ved Svea Nord permanent. Høyre mener at det ikke må åpnes for nye områder for kullgruvedrift som krever etablering av ny infrastruktur. I samarbeid med Longyearbyen lokalstyre må en fortsette å videreutvikle samfunnet i en miljøgunstig retning.